

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Stephani Balvzii Miscellaneorum Liber ... Hoc est,
Collectio Veterum monumentorum, quæ hactenus
latuerant in varijs codicibus ac bibliothecis**

Baluze, Etienne

Parisiis, 1678

Rhabani Abbatis Fuldensis liber de computo.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14688

STEPHANI BALVZII
MISCELLANEOBUM
LIBER PRIMVS.

RHABANI
ABBATIS FULDENSIS
LIBER DE COMPUTO.

DILECTO fratri Marchario monacho
Hrabanus peccator in Christo salutem.
Legimus scriptum in proverbiiis: *Melior
est sapientia cunctis pretiosissimis, & omne
desiderabile ei non potest comparari.* Ideo, frater di-
lectissime, gratias ago Deo, qui tibi ejus amorem
inspiravit, cujus possessio mundi divitias contempnit
teque reddidit suo fulgore decoratum & proximis
tuis profectuosum. Petebas ergo ut quibusdam de
computo propositionibus earumque minus perfe-
ctis responsionibus, quas mihi protuleras, nescio a
quibus confectas, stilum adhiberem, easque tibi lu-
cidiores redderem. Feci quantum potui, sed non eo
ordine quo ibi positas reperi; quia confusa series yim

A

cognoscendi abstulit & tædium lectionis invexit. Pleraque ergo quæ mihi magis necessaria videbantur addidi, & ordinem in ipsis rebus disponere contendendi. Inde quoque evenit, dum brevitati studerem, & tamen ipsarum rerum veritatem patefacere vellem, quòd unius libri quantitatem devitare non possum. Composui quidem ex numero & temporum articulis quendam dialogum, & nomini tuo ipsum dicavi; in quo quæ necessaria mihi videbantur, interrogandi, discipuli nomine, & quæ respondendi, magistri vocabulo prænotavi. Et non hæc tantummodo propriis ratiocinationibus, sed etiam ex antiquorum dictis & sanctorum patrum sententiis enodare curavi. Ideo, frater carissime, hæc legens, scias me non difficultati verborum aut obscuritati sententiarum studuisse, immo magis plana quæque faciliâque collegisse, & quæ ex proprio inferui, ad dilucidandam ipsam veritatem laborasse magis quàm aliorum imperitiæ insultasse. Nulli enim me præfero; sed bene quærentibus & fidem catholicam rite servantibus pro modulo meo comitem spondeo, ac juniorem subdo. Quod mihi divina gratia concedat; ut quàm diù vivam, servorum Christi servitor, & bene docentium auditor, & bene laborantium aliquantulus adjutor existam. Dilectionem tuam majestas Christi nunc & in perpetuum conservare dignetur, sancte frater, memorem nostri. Obsecro ut quanto citiùs possis exemplar istius libri, quod tibi ad rescribendum direxi, absolvas, & mihi remittas. Vale. *Explicit prologus.*

INCIPIUNT CAPITVLA LIBRI SEQVENTIS.

- I. *De numerorum potentia.*
- II. *Vnde dictus sit numerus.*
- III. *De speciebus numerorum diversis.*
- IV. *De numeri demonstratione.*

- V. *Quomodo numeri litteris notentur.*
 VI. *Quomodo digitis significantur.*
 VII. *De Græcorum notis ad numerū aptatis.*
 VIII. *De unciarum figuris & divisionibus.*
 IX. *De tempore.*
 X. *De trimoda discretione temporis.*
 XI. *De atomo.*
 XII. *De ostento.*
 XIII. *De momento.*
 XIV. *De partibus.*
 XV. *De minuto.*
 XVI. *De puncto.*
 XVII. *De hora.*
 XVIII. *De quadrante.*
 XIX. *De die.*
 XX. *De partibus diei.*
 XXI. *De nocte.*
 XXII. *De partibus noctis.*
 XXIII. *Vbi dies incipiat seu finiatur. & ubi
 primus dies seculi fuerit.*
 XXIV. *De hebdomada.*
 XXV. *De speciebus hebdomadarum.*
 XXVI. *De denominatione dierum.*
 XXVII. *De feriis.*
 XXVIII. *De mensibus.*
 XXIX. *De Hebræorum mensibus.*
 XXX. *De Ægyptiorum mensibus.*
 XXXI. *De Græcorum mensibus.*
 XXXII. *De mensibus Romanorum.*
 XXXIII. *De Kalendis, Nonis, & Idibus.*
 XXXIV. *De quatuor vicissitudinibus.*
 XXXV. *De annis.*
 XXXVI. *Quot species sint annorum temporum.*
 XXXVII. *De planetis & origine nominum earum.*
 XXXVIII. *De planetarum cursu per signiferum
 & natura signiferi.*

MISCELLANEORVM

- †
 XXXIX. De duodecim signis.
 XL. Demonstratio signorū per solis cursum.
 XLI. De luna cursu per signa.
 XLII. Argumentum ad investigandum lunæ
 cursum.
 XLIII. Argumentum de eo quot horis luna
 luceat.
 XLIV. De magnitudine solis & lunæ.
 XLV. De natura & situ luna.
 XLVI. De eclypsi solis sive luna.
 XLVII. Eclypsin ubi non sit, & quare.
 XLVIII. De inditio & qualitate planetarum.
 XLIX. De natura cœli.
 L. De quinque circulis mundi.
 LI. De his signis stellarum quæ extra Zo-
 diacum sunt.
 LII. De cometis.
 LIII. De solstitiis & æquinotiiis.
 LIV. De bis sexto in solis & luna cursu.
 LV. Argumentum ad bis sextum inve-
 niendum.
 LVI. De saltu lunari.
 LVII. De decennoventali circulo.
 LVIII. Argumentum ad inveniendum quotus
 sit annus circuli decennoventalis.
 LIX. De communibus annis & embolismis.
 LX. De ogdoade & henecade.
 LXI. De annis dominica incarnationis.
 LXII. Argumentum ad inveniendum annos
 Domini.
 LXIII. Quot sint anni à passione Domini.
 LXIV. Vbi passio Domini primū celebrata est.
 LXV. Numerus annorum ab initio mundi
 usque in adventum Domini.
 LXVI. De Indictionibus.
 LXVII. Argumentum de Indictionibus.

- LXVIII. De epactis lunaribus.
 LXIX. Argumentum de eisdem epactis.
 LXX. De regulis lunaribus.
 LXXI. De concurrentibus, id est, epactis solaribus.
 LXXII. Argumentum de epactis solaribus.
 LXXIII. De regulis solaribus.
 LXXIV. Argumentum de solis & luna cursu per dies anni.
 LXXV. Item argumentum per dies mensis de eadem re.
 LXXVI. De reditu & computo articulari utrarumque epactarum solis & luna.
 LXXVII. De cyclo lunari.
 LXXVIII. Argumentum lunaris cycli.
 LXXIX. Argumentum quomodo sit luna in Kalendaris Ianuariis.
 LXXX. De quartadecima luna Pasche.
 LXXXI. Argumentum de eadem luna XIV.
 LXXXII. Item aliud argumentum.
 LXXXIII. Item aliud argumentum de terminis paschalibus, & de accensione prima luna primi mensis, & de terminis quadragesimalibus, qualem concordiam inter se habeant.
 LXXXIV. Item de eadem re argumentum versibus comprehensum.
 LXXXV. Argumentum ad inveniendum initium primi mensis.
 LXXXVI. De die dominico Pasche.
 LXXXVII. Opinio diversorum ubi primum sit dominica dies resurrectioni Domini celebrata.
 LXXXVIII. Argumentum ad inveniendum diem dominicam Pasche.
 LXXXIX. De luna dominici Pasche.

XC.

Argumentum ad ipsam lunam inveniendam.

XCI.

Item aliud argumentum.

XCII.

Quid distet inter Pascha & Azyma.

XCIII.

De mystica significatione Pasche.

XCIV.

De circulo magno Pasche.

XCV.

De seculis.

XCVI.

De atatibus.

INCIPIT IPSE LIBER HRABANI
DE COMPUTO.

Quia te, venerande præceptor, sæpius audivi de numeris disputantem discipulisque tuis hujus artis disciplinam demonstrantem, precor ut nobis etiam, qui maturioris jam sumus ætatis, non pigriteris aliquod conficere opusculum, quo nostram possimus excitare inertiam & aliquantulum de numerorum capere peritia.

I. *De numerorum potentia.*

MAGISTER. Bene etiam, dilecte frater, rogas, quia hujus disciplinæ cupis habere notitiam quam constat omnium disciplinarum esse magistræ. Non enim ratio numerorum contemnenda est, quia in multis sanctarum scripturarum locis quantum mysterium habet elucet. Non etiam frustra in laudibus Dei dictum est: *Omnia in mensura & in numero & in pondere fecisti.* Per numerum siquidem ne confundamur instruimur. Tolle numerum à rebus omnibus, & omnia pereunt. Adime seculo computum, & omnia cæca ignorantia complectuntur. Nec differre possunt à ceteris animalibus qui calculi nesciunt rationem. Sed tu, quia ad exponendum hujus vim & rationem me provocasti, de his quibus te instruere velis præcede interrogando; & sic te subsequar, quantum Dominus concesserit, respondendo.

DISCIPVLVS. Hæc ergo ratio numerorum unde primùm processit?

MAG. A Deo scilicet. Quia omnis sapientia à Domino Deo est, ex quo sunt omnia. DISC. Dic ergo quando primùm inventa est ista ratio? MAG. Ex illo tempore quo factæ sunt creaturæ, hoc est, ab origine seculi. Tunc enim primùm numerus rebus innotuit, sicut in Genesi legitur: *Et factum est vespere & mane dies unus.* Tunc ergo dixit de nocte & de die quando dixit de vespere & mane. Numeri autem rationem ostendit quando dixit: *Dies unus, & dies secundus, & dies tertius, sicque usque ad septimum.* Item numerum significavit Deus quando dixit de sole & luna: *Et sint in signa & tempora & dies & annos.* Quando dixit dies & tempora & annos, tunc de numero dixit. Quis enim potest intelligere dies & tempora & annos nisi per numerum?

Inde dixit Boëtius: *Omnia quæcunque à primeva rerum natura constructa sunt, numerorum videntur ratione firmata. Hoc enim fuit principale exemplar in animo conditoris. Hinc enim quatuor elementorum multitudo mutata est. Hinc temporum vices. hinc motus astrorum cælique conversio intelligitur. Proprie ipsa natura numerorum, omnis astrorum cursus, omnisque astronomica ratio constituta est. Sic enim ortus occasusque colligimus, sic tarditates velocitatesque errantium syderum custodimus. Sic defectus & multiplices lune variationes agnoscimus.*

Boët. lib. 1.
arithm. c. 2.

Ibid. c. 1.

II. Vnde dictus sit numerus.

DISC. Numeri namque nomen ejusque etymologiam mihi explana. MAG. Numeri scilicet nomen apud quamque gentem secundum proprietatem linguæ suæ constat. Apud Latinos verò numerus ex nummo & rivo videtur nomen traxisse. Sive enim ex rivo nummorum, id est, ex multitudine census qui reddebatur Regibus vel Imperatoribus, numerus

A iiij

§ MISCELLANEORVM

Isidor. lib. 3.
orig. c. 3.

Isid. ibid.

nomen accepit. Vnde Isidorus dicit: *Nummus numero nomen dedit, & à sui frequentatione vocabulum indidit.* sive Numeria. Hinc Augustinus ait: *Numerus à Numeria quadam dea nominatur; cuius sacerdotes retro versis vultibus, dona ferebant, & post oblata munera, retro pergebant.* DISC. Numerus quomodo definitur? M A G. Isidorus ergo ita diffinit dicens: *Numerus est multitudo ex unitatibus constituta. Nam unum semen numeri esse, non numerum, dicimus.* Item alibi scriptum est: *Vnus non est numerus, sed ab eo crescunt numeri.* Tamen Donatus etiam unum pro numero posuit dicens: *Numerus est singularis, ut hic magister.* Item Augustinus dicit: *Numerus est singularis corporis ac vocis & significationis collectio.*

III. De speciebus numerorum diversis.

DISC. Quot species sunt numerorum? M A G. Plures quidem species numerus habet. Sed tamen omnes ab una origine nascuntur. Quia aut cardinales sunt numeri, ut unus, duo, tres, quatuor, quinque, sex, & ceteri juxta hunc ordinem. Aut ordinales, ut primus, secundus, tertius, quartus, quintus, & cetera. Aut adverbiales, ut semel, bis, ter, quater, quinquies, sexies, & reliqua. Aut dispartivi, ut singuli, bini, terni, quaterni, quini, seni, & cetera. Aut ponderales, ut simplum, duplum, triplum, quadruplum, & reliqua. Aut denuntiativi, ut solus, alter, vel alius. Insuper verò ad alios numeros revertere. Sint item numeri multiplicativi, ut simplex, duplex, triplex, quadruplex, & cetera. Sunt item adverbialiter prolati, ut simpliciter, dupliciter, tripliciter, & reliqua. Sunt & aliæ species derivativorum numerorum à superioribus derivatæ; ut est singularis, dualis, ternarius, quaternarius, atque in hunc modum ceteri. Item assis, dussis, vel dipondius, tresis, quadrasis, quinquis, sexis, septusis,

octufis, nonufis, decus vel decufis, vicesis, tricesis, quadragesis, quinquagesis, sexagesis, septuagesis, octagesis, nonagesis, centufis. Post quem numerum, teste Varrone, non componuntur cum affe numeri. Item nomina unciarum, ut deunx, dextans, dodrans, beffis, feptunx, quincunx, triens, quadrans, sextans, fexcunx, fextula, libra. Et inde dirivata, bilibris, trilibris, quadrilibris, & fimilia. Item ab anno dirivata, ut anniculus vel annus, biennis, triennis, quadriennis, & his fimilia. Biennium, triennium, quadriennium, & his fimilia. Item binus, trimus, quadrimus, & fimilia. Bipes, tripes, quadrupes, decempes, & decempeda, & his fimilia. Biceps, triceps, quadriceps, centiceps, & his fimilia. Bifariam, trifariam, quatrifariam, & fimilia. Biduum, triduum, quadriduum, & his fimilia. Bicorpor, tricorpor, & fimilia. Bipatens, tripatens, & fimilia. Bilinguis, trilinguis, & fimilia. Bivium, trivium, & fimilia. Bifidus, trifidus, quadrifidus, & fimilia. Bifulcus, trifulcus, & fimilia. Geminus, tergeminus, centum geminus, & fimilia. Vnimanus, centimanus, & fimilia. Vniformis, biformis, triformis, & reliqua. Duumvir, triumvir, quinquevir, feptemvir, decemvir, centumvir, & fimilia. Bigæ, trigæ, quadrigæ, & fimilia. Bijugus. Vnde Virgilius in v. *Bijugo certamine campum corripuere.* & pigati nummi. Trijugus, quadrijugus, & fimilia. Triangulum, quadrangulum, quinquangulum, fechangulum, & fimilia.

I V. *De numeri demonstratione.*

D I S C. Demonstratio ergo numerorum quomodo constat? M A G. Duobus modis. D I S C. Quomodo? M A G. Aut enim litteris numeri notantur, aut digitorum inflexionibus exprimuntur.

V. *Quomodo numeri litteris notentur.*

D I S C. Primum de litterarum notatione dic. M A G. Septem ergo litteris numeri notantur, id est,

I. V. X. L. C. D. M. Quæ aut solæ positæ numeros significant, ut I unum, V quinque, X decem, L quinquaginta, C centum, D quingentos, M mille. Aut compositæ cum aliis. Vt V & I sex significant, X & I undecim, X & L quadraginta, L & X sexaginta. Et D anteponitur C quando nonaginta significant, D & C sexcentos. Aut multiplicatæ per se. Veluti I duplicatum duo significat, triplicatum tres, quadruplicatum quatuor. X duplicatum viginti, triplicatum triginta. C duplicatum ducentos, triplicatum trecentos, quadruplicatum quadringentos. Nulla autem nota apud Latinos multiplicatur per se magis quàm per quatuor vices, aut cum aliis multiplicatur; ut I cum V, quando septem significat vel octo vel novem. Et X cum L, quando septuaginta vel octoginta significat. Item C cum D, quando septingenta, octingenta, vel nongenta figurat.

VI. *Quomodo digitis significentur.*

DISC. Quomodo ergo numeri digitorum inflexionibus exprimuntur? MAG. Igitur tres digiti in sinistra manu, id est, auricularis, medicus, & impudicus, ab uno usque ad novem continent numerum. Et duo digiti in eadem manu, id est, index & pollex, à X. usque XC. continent numerum. Item duo digiti in dextera manu, pollex & index, à C usque nongentes continent numerum. Et tres digiti in eadem manu à mille usque ad novem milia continent numerum, id est, auricularis, impudicus, & medicus. Item sinistra manus per artus diversos corporis continet numerum à X milibus usque ad XC milia. Et è contrario dextera manus continet numerum per iuncturas & dispositiones membrorum à C milibus usque ad DCCCC milia.

DISC. Hæc ergo omnia precor ut speciatim mihi patefacias. MAG. Cùm ergo dicis unum, minimum in lava digitum inflectens, in medium palmæ artum

infiges. Cùm dicis duo, secundum à minimo flexum
 ibidem impones. Cùm dicis tria, tertium similiter
 adflectes. Cùm dicis quatuor, itidem minimum le-
 vabis. Cùm dicis quinque, secundum à minimo si-
 militer eriges. Cùm dicis sex, tertium nihilominus
 elevabis, medio duntaxat solo, qui medicus appella-
 tur, in medium palmæ fixo. Cùm dicis septem, mi-
 nimum solum, ceterim interim levatis, super palmæ
 radicem impones. juxta quem, cùm dicis octo, me-
 dicum. cùm dicis novem, impudicum è regione
 compones. Cùm dicis decem, unguem indicis in
 medio figes artu pollicis. Cùm dicis viginti, summi-
 tatem pollicis inter medios indicis & impudici artus
 immittes. Cùm dicis triginta, ungues indicis & pol-
 licis blando conjunges amplexu. Cùm dicis quadra-
 ginta, interiora pollicis lateri vel dorso indicis super-
 duces, ambobus duntaxat erectis. Cùm dicis quin-
 quaginta, pollicem exteriore artu instar Græcæ litte-
 ræ gammae curvatum ad palmam inclinabis. Cùm di-
 cis sexaginta, pollicem ut supra curvatum indice cir-
 cumflexo diligenter à fronte præcinges. Cùm dicis
 septuaginta, indicem ut supra circumflexum pollice
 immisso super implebis, ungue duntaxat illius erecto
 trans medium indicis artum. Cùm dicis octoginta,
 indicem ut supra circumflexum pollice in longum
 tenso implebis, ungue videlicet illius in medium
 indicis artum infixo. Cùm dicis nonaginta, indicis
 inflexu unguem radici pollicis erecti infiges. Hacte-
 nus in læva. Centum verò in dextera quomodo x. in
 læva facies, cc. in dextera quomodo xx. in læva,
 ccc. in dextera quomodo xxx. in læva. Eodem mo-
 do & cetera usque ad cccc. Item mille in dextera
 quomodo unum in læva, $\overline{\text{ii}}$, in dextera quomodo
 duo in læva, $\overline{\text{iii}}$, in dextera quomodo tria in læva,
 & cætera usque ad $\overline{\text{vii}}$. Porrò $\overline{\text{x}}$, cùm dicis, lævam
 in medio pectori supinam adpones, digitis tantum

ad collum erectis. $\overline{xx}$. cùm dicis, eandem pectori expansam latè superpones. $\overline{xxx}$. cùm dicis, eadem prona sed erecta pollicem cartilagini medii pectoris immittes. $\overline{xl}$. cùm dicis, eandem in umbilico erectam supinabis. $\overline{l}$. cùm dicis, ejusdem prona sed erectæ pollicem in umbilico pones. $\overline{lx}$. cùm dicis, eadem prona femur lævum desuper comprehendis. $\overline{lxx}$. cùm dicis, eandem supinam femori superpones. $\overline{lxxx}$. cùm dicis, eandem pronam femori superpones. $\overline{xc}$. cùm dicis, eandem lumbos adprehendes, pollice ad inguen verso. At verò $\overline{c}$. & $\overline{cc}$. usque ad $\overline{dcccc}$. eodem quo diximus ordine in dextera corporis parte complebis. Decies autem centena milia cùm dicis, ambas sibi manus insertis invicem digitis implicabis. Est & alterius modi computus articulatim decurrens: qui quomodo specialiter ad Paschæ rationem pertinet, cùm ad hanc ex ordine ventum fuerit, opportuniùs explicabitur.

VII. *De Græcorum notis ad numeros aptatis.*

DISC. Quid de Græcorum computo ais, qui, ut audivi, numeros propriis litteris denotant? MAG. Verum ut asseris ita est, cum toto alphabeti sui caractere in numerorum figuras expenso. Tres qui plus sunt numeros notis singulis depingunt, eundem penè numeri figurandi quem scribendi alphabeti ordinem sequentes hoc modo.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	20	30	40	50	60	70	80	90	100
α	β	γ	δ	ε	ς	ζ	η	θ	ι	κ	λ	μ	ν	ξ	ο	π	ϑ	ρ
200	300	400	500	600	700	800	900.											
σ	τ	υ	φ	χ	ψ	ω	ϝ											

Qui & ideo mox numeros digitis significare didicerint, nulla interstante mora litteras quoque pariter hisdem præfigere sciunt.

VIII. *De unciarum figuris & divisionibus.*

DISC. De his quæ uncias computistæ appellant rogo ut edifferas. MAG. De unciarum quoque di-

visione, quæ non minùs temporibus rebùsve aliis quàm nummis est apta computandis, non ignobilis contentio est. Quibus quia dispersè passim historiarum & ipsa sacra scriptura utitur, nomina pariter & figuras earum paucis adfigere curavimus.

- I** Libra vel as five assis, XII. uncia.
- ℞** Deunx five iabus, XI. uncia.
- ℞** Decunx vel dextans, X. uncia.
- ℞** Dodrans five doras, IX. uncia.
- ℞** Bes five bisse, VIII. uncia.
- ℞** Septunx five septus, VII. uncia.
- ℞** Semis, sex uncia.
- ℞** Quincunx five cincus, V. uncia.
- ℞** Triens five treas, IV. uncia.
- ℞** Quadrans five quadras, III. uncia.
- ℞** Sextans five sextas, II. uncia.
- ℞** Secunx five fescuncia, I. uncia & semis.
- ℞** Vncia XXIV. scripuli.
- ℞** Semiuncia XII. scripuli.
- ℞** Duæ sextulæ five scesclæ, VIII. scripuli, id est, III. pars uncia.
- ℞** Sicilicus VI. scripuli.
- ℞** Sextula five scescle, IV. scripuli.
- ℞** Dimidia sextula five scescle, II. scripuli. Scripulus, sex filiquæ.

Hæc inquam ponderum vocabula vel characteres non modò ad pecuniam mensurandam, verùm ad

Viktorius Papa ordinavit.

quævis corpora sive tempora dimetienda conveniunt. Sive igitur horam unam, sive diem integrum, sive mensem, sive annum, seu certè aliud aliquod majus minùsve temporis spatium in duodecim partiri vis, ipsa duodecima pars uncia est. reliquas undecim deuncem appellant. Si in sex partiris, sexta pars sextans, reliquæ dextans vel, ut alij, distans vocitantur. Si in quatuor, quarta pars quadrantis nomen, residuæ tres dodrantis accipiunt. Porrò si per tria quid dividere cupis, tertiam partem trien, duas residuas bissem nuncupabis. Si per duo, dimidium semis appellatur. Sic & cetera.

IX. *De tempore.*

D I S C. Hæc quidem gratanter accipio. Et quia de temporum divisionibus ac ratione nobis disputandum est, primùm mihi dic quid sit tempus. M A G. Tempus est mundi instabilis motus, rerumque labentium cursus. D I S C. Unde dicitur tempus? M A G. Scilicet à temperamento, sive quòd unumquodque illorum spatium separatim temperatum sit, seu quòd momentis, horis, diebus, mensibus, annis, seculisque, & ætatibus omnia mortalis vitæ curricula temperentur.

X. *De trimoda discretione temporis.*

D I S C. Temporum ratio quomodo constat? M A G. Trimoda ratione computus temporis est discretus. Aut enim natura, aut consuetudine, aut certè auctoritate decurrit. D I S C. Quomodo ergo natura temporum cursus & ratio consistit? M A G. Quia natura duce repertum est solis annum CCCLXV. diebus & quadrante confici, lunæ verò annum, si communis sit, CCCLIV, si embolismus; CCCLXXIV. diebus terminari, totumque lunæ cursum decennoveniali circulo comprehendi, sed & cetera errantia sidera suis quæque spatiis Zodiaco circumferri. D I S C. Quomodo consuetudine? M A G. Consue-

rudine ergo humana firmatum est ut mensis triginta diebus putaretur, cum hoc nec solis nec lunæ cursui conveniat. Siquidem lunam duodecim horis minùs, salva ratione saltus, solem verò decem horis & dimidia plus habere sollerti exquisitioe compertum est. **D I S C.** Quomodo quoque auctoritate? **M A G.** Auctoritas quidem bifariè est divisa. Quia aut humana est auctoritas, aut etiam divina. **D I S C.** Quomodo humana auctoritate tempora ordinantur? **M A G.** Quia videlicet ab hominibus constitutum est Olympiadas quatuor annorum, nundinas octo dierum, & indictiones quindecim annorum ambitu celebrari. Diem quoque, qui ex quadrantibus conficitur, mense Februatio vel Augusto intercalari Græci, Ægyptii, Romani pro suo quisque captu sanxerunt. **D I S C.** Divina autem auctoritate quomodo? **M A G.** Quia septimana die sabbatum agi, & septimo anno à rurali opere vacari, quinquagesimùmque annum Iubilæum vocari Dominus in lege præcepit. Nam etsi barbaræ gentes hebdomadas habere probentur, à populo tamen Dei mutuasse non latet. **D I S C.** Divisiones temporis quot sunt? **M A G.** Quatuordecim. **D I S C.** Quæ? **M A G.** Atomus, ostentum, momentum, partes, minutum, punctus, hora, quadrans, dies, mensis, vicissitudo, annus, seculum, ætas.

XI. *De atomo indivisibile.*

D I S C. Horum primum dic mihi, id est, quid sit atomus. **M A G.** Atomus philosophi vocant quædam in mundo minutissimas partes corporum, ita ut nec visui facillè pateant, nec sectionem recipiant. unde & atomi dicti sunt. Nam tomus Græcè divisio dicitur, atomus verò indivisio. Denique huc illucque volitant atque feruntur sicut tenuissimi pulveres qui infusi per fenestras radijs solis fugantur. **D I S C.** Quia audi vi te dicentem non solùm in tempore sed etiam

in corporibus esse atomos, quot sint genera atomorum expone mihi. **MAG.** Quinque ergo species sunt atomorum, id est, atomus in corpore, atomus in sole, atomus in oratione, atomus in numero, atomus in tempore. **DISC.** Horum singula rogo ut mihi edifferas. **MAG.** Atomus quoque in corpore est cum corpus aliquod in partes dividis, partesque illas in alias partes, & hoc totiens donec ad tales minutias pervenias quæ ob sui parvitatem ullo modo dividi non possint. Atomus in sole est ille tenuissimus pulvis quem diximus radijs solis fugari. Atomus in oratione est minima portio, ut est littera. Cum enim partem quamlibet orationis dividis in syllabas, syllabam denuo in litteras, sola littera non habet quo solvatur. Atomus in numero est unum. Cum ergo numerum aliquem disperties, verbi gratia, octo si divides in bis quatuor, quatuor in bis binos, item binos in singulos, sola unitas indivisibilis permanet. Denique atomus in tempore, de quo incipiebamus disputare, taliter constat. Cum majora spatia temporis, sicuti est dies vel hora, per punctos vel etiam ceteras minores partes dividens, ad talem particulam pervenias quæ ob sui pusillitatem nullam habeat moram talem quæ ullo modo dividi possit, sicuti velocissimus ictus est oculi, ipsas scias esse atomum. Est ergo atomus trecentesima & septuagesima sexta pars unius ostenti.

XII. De ostento.

DISC. Ostentum quid est? **MAG.** Sexagesima pars unius horæ, atomos in se continens cccLxxvi.

XIII. De momento.

DISC. Quid est momentum? **MAG.** Certus lectus solis in cælo. Hoc per quadraginta vices ita emensum horam jam reddit integram. **DISC.** Vnde dicitur momentum? **MAG.** A motu syderum celerissimo, cum aliquid sibi brevissimis in spatijs cedere at-

que

que succedere sentitur. Caput ergo unum momentum ostentum & dimidium, atomos quoque DLXIV.

XIV. De partibus.

DISC. Quid nominantur in computo partes? MAG. Partes a partitione circuli Zodiaci vocantur, quem tricenis diebus per menses singulos findunt. Recipiunt autem singulæ partes momenta duo & duas partes unius momenti, ostenta quatuor, atomos MDIV.

XV. De minuto.

DISC. Quid est minutum? MAG. Decima pars horæ. DISC. Vnde dicitur minutum? MAG. A minore intervallo, quasi minus momentum; quia minus numerat quod majus implet. Habet ergo minutum partem unam & dimidiam, momenta quatuor, ostenta sex, atomos $\bar{v}$ CCXVI.

XVI. De puncto.

DISC. Punctus quid est? MAG. Quarta pars unius horæ. DISC. Vnde dictus est punctus? MAG. A parvo puncti transcensu qui fit in horologio. Punctus quippè à pungendo dictus est, eò quòd quibusdam punitionibus certæ designationis in horologijs designatur. Punctus autem habet minuta duo & dimidium, partes tres & semissem, & quadrantem unius partis, momenta decem, ostenta quindecim, atomos $\bar{v}$ DCXL. Quatuor ergo puncti unam horam faciunt.

XVII. De hora.

DISC. Quid est hora? MAG. Certus terminus temporis. Siquidem hora duodecima pars est diei, Domino attestante, qui ait: *Nonne duodecim horæ sunt diei? Si quis ambulaverit in die, non offendit.* Vbi quamvis allegoricè se diem, discipulos verò, qui à se inlustrandi erant, horas appellaverit, solito tamen more humano computationis vulgarem expressit diem. DISC. Hora unde nomen accepit?

MAG. De horologio. Sicut horologium de hora nomen sumpsit, horæ quoque nomen ex Græca origine descendens, interpretatur series vel umbra sive etiam finis. Inde oras maris & fluviorum & vestimentorum dicimus extremitates sive terminos.

DISC. Numquid eodem modo scribitur hora temporis & ora ceterarum quas prædixisti rerum?

MAG. Aspiratione queque sola discernuntur. Quia hora temporis cum aspiratione, ceterorum autem sine aspiratione scribuntur. DISC. Hora quas subdivisiones habet? MAG. Habet quoque punctos quatuor in solari computatione, in lunæ autem quibusdam computationibus punctos quinque, sicut post hæc ostendemus. Habet & minuta decem, partes quindecim, momenta quadraginta, ostenta sexaginta, atomos $\overline{\text{XXII D L X}}$.

XVIII. *De quadrante.*

DISC. Quadrans autem quid est? MAG. Quadrans sive quadras est quarta pars libræ, habens uncias tres, sicut supra ostendimus. Quicquid in corporibus seu temporibus mensuraveris, ejus quartam partem quadrantem, tres verò reliquas dodrantem appellare debebis. Et ob hoc quarta pars diei quadrans dicitur. Quatuor quadrantes diem integrum reddunt. Dies enim cum nocte viginti quatuor horas habet.

XIX. *De die.*

DISC. Dies quid est? MAG. Aër sole inlustratus, nomen inde sumens, quia tenebras disjungat ac dividat. Nam Deus dixit in principio: *Fiat lux, & facta est lux. Et divisit lucem à tenebris; appellavitque lucem diem, & tenebras vocavit noctem.* DISC. Quibus modis dicitur dies? MAG. Naturaliter & vulgariter. DISC. Quomodo naturaliter? MAG. Naturalis quippe ac dies legitimus est ab ortu solis donec rursus oriatur. Et hic dies viginti quatuor horas habet. DISC. Quot sunt divisiones diei na-

turalis? M. Principalis divisio istius diei duo habet spatia, id est, interdianum & nocturnum. Ceterum per horas & punctos & ceteras minores particulas omnis dies subdividitur. Recipit autem dies naturalis viginti quatuor horas, punctos nonaginta sex, minuta cxxl, partes cccclx, momenta dccccix, ostenta ī cccccxl, atomos d̄xli. & cccccxl. DISC. Quis demonstrat quòd vocabulum diei noctem cum die simul comprehendat? M A G. Scriptura ergo divina hoc ostendit, ubi legitur: *Et factum est vespere & mane dies unus*, in vespere noctem & in mane lucis tempus denotans. DISC. Quia naturalem diem ostendisti, vulgarem quoque rogo ut exprimas. M A G. Vulgaris sive artificialis dies est ab ortu solis usque ad occasum omne tempus lucis super terram complectens. Sicut è contrario nox est absentia lucis super terram. Omne quippe tempus quo sol ab occasu ad ortum redit nox dicitur.

XX. De partibus diei.

DISC. Quas subdivisiones dies vulgaris sive artificialis habet? M A G. Tres. DISC. Quas? M A G. Mane, meridiem, & supremum. DISC. Mane quid est? M A G. Mane est pars diei prima, ab ortu videlicet solis usque ad horam quartam. DISC. Vnde dicitur mane? M A G. Mane, ut aliqui volunt, à mano dicitur. Manum enim antiqui bonum dicebant. Quid enim melius est luce? Sive ergo mane dicitur à manibus, id est, dijs infernorum. Gentiles enim æstimabant, quando sol recedit, quòd dij infernorum illum ad se traxissent. DISC. Meridies quid est? M A G. Pars media diei ab hora quinta usque ad horam octavam. DISC. Vnde meridies nomen traxit? M A G. Meridies dicitur quasi medius dies. Sive meridies dicitur quasi purus dies. In toto enim die nihil purius est meridie. Antiqui enim merum purum dicebant. DISC. Quid est supre-

mum? M A G. Pars diei extrema, ab hora scilicet nona usque ad occasum solis pertingens. D I S C. Supremum quare dicitur? M A G. A supremendo. Tunc enim sol, quasi cursum supprimens, inclinatur ad occasum. D I S C. Hæc ergo tria spatia artificialis diei secundum quid ordinantur? M A G. Secundum cursum utique solis. Quia mane est ab ortu solis usque dum sol ascendat in altitudinem cæli, meridies autem sole per medium cælum in altitudine currente, supremum verò quando sol de altitudine cæli vergit ad occasum. D I S C. Ergo quia de uno spatio naturalis diei satis mihi fecisti, de altero quoque spatio ejus, quod nox est, ut edisseras flagito. M A G. Faciam quod petis. Tu quidem more tuo præcede interrogando.

XXI. *De nocte.*

D I S C. Nox quid est? M A G. Solis absentia terrarum umbra conditi donec ab occasu redeat ad exortum. D I S C. Vnde dicta est nox? M A G. Quòd noceat aspectibus vel negotijs humanis, sive quòd in ea fures vel latrones nocendi alijs occasionem nanciscantur. D I S C. Ob quam causam facta est nox? M A G. Pro temperantia laboris humani, ut corpora requiem haberent, & ut animalibus quibusdam solem non ferentibus victum quaritandi daretur occasio.

XXII. *De partibus noctis.*

D I S C. Noctis partes quot sunt? M A G. Septem. D I S C. Quæ? M A G. Crepusculum, vesperum, conticinium, intempestum, gallicinium, matutinum, diluculum. D I S C. Horum proprietates per singulas species edic. M A G. Crepusculum est dubia lux. Nam creperum dubium dicimus, hoc est, inter lucem & tenebras. Vesperum ab apparente stella ejusdem nominis dicitur, de qua Poëta ait: *Antè diem clauso componet vesper olympo.* Conticinium, quando omnia conticescunt, id est, silent. Intempestum, me-

dia nox, id est, quasi inactuosum, quando omnibus sopore quietis, nihil operandi tempus est. Gallicinium, quando galli cantum levant. Matutinum, inter abscissum tenebrarum & auroræ adventum. Diluculum, quasi jam incipiens parva diei lux. Hæc & aurora pertingent usque ad solis exortum. **D I S C.** Harum ergo partium naturalis diei quæ præcedit in tempore, utrum nox seu dies? **M A G.** Dies sine dubio ab initio mundi usque ad resurrectionem Christi, à resurrectione autem Christi usque ad diem iudicij non præcedit. Quia divina auctoritas, quæ homini casuro à paradisi lumine in hanc convallem lacrymarum in Genesi dies à mane cum sequenti vespere usque ad mane alterum computandos esse decrevit, eadem in evangelio à peccatorum tenebris ad veram lucem recedentibus totius diei tempus à vespera inchoari & sic cum sequenti die consummari sanxit in vesperam.

XXIII. *Vbi dies incipiat seu finiatur. Et ubi primus dies seculi fuerit.*

D I S C. Vbi dies naturalis rite initium finemque fortitur? **M A G.** Diversè secundum variarum gentium libitum dies naturalis incipere dicitur. **D I S C.** Quomodo? **M A G.** Nam Hebræi, Chaldæi, & Persæ, sequentes juxta primæ conditionis ordinem diei cursum, à mane inchoantes, ad mane deducunt, umbrarum videlicet tempus luci supponentes. At contra Ægyptij ab occasu ad occasum. Porro Romani à medio noctis in medium umbræ. Et Athenienses à meridie in meridiem dies suos computare maluerunt. **D I S C.** Quo sanè in loco primus dies seculi exitit? **M A G.** Quinta decima Kalendarum Aprilium, quo videlicet die lucem formatam primitus credimus, & sic tres illos dies primos absque ullis horarum dimensionibus, ut pote nondum factis syderibus, cucurrisse. Quarto demum mane, hoc est, duodecima Kal. Apri-

lis, sol & sydera condita sunt, ut essent in signa & tempora & dies & annos.

XXVI. *De hebdomada.*

DISC. Hebdomada quid est? MAG. Septem dierum cursus. DISC. Unde dicitur hebdomada? MAG. A septenario utique numero hebdomada nomen accepit. Nam hebdomada Græcè, septimana dicitur Latinè, eò quòd septem manes, id est, dies septem, in se complectitur.

XXV. *De speciebus hebdomadarum.*

DISC. Hebdomadæ species uniformis an polyformis est? MAG. Polyformis utique, quia scripturæ sanctæ auctoritate multis speciebus est insignis. DISC. Quomodo? MAG. Prima ergo ac singularis illa hebdomada, & à qua ceteræ formam capessunt, divina est operatione sublimis: quia Dominus sex diebus mundi ornatum complens, septima requievit ab operibus suis. Ad hujus exemplum divina hebdomadis, secunda hominibus observanda mandatur, dicente Domino: *Sex diebus operaberis & facies omnia opera tua. Septima autem die sabbati Domini Dei tui non facias omne opus.* & reliqua. Tertia species hebdomadis in celebratione Pentecostes agitur, septem videlicet septimanis dierum & monade, hoc est, quinquaginta diebus impleta. Qua die & Moyses in monte legem à Domino accepit, & Christus in linguis igneis Spiritus sancti gratiam de caelo misit. Quarta septimi mensis erat hebdomada, qui solemnitatibus præclaris penè totus expendebatur, quando & dies propitiationis & festivitas tabernaculorum secundùm legem celebrabantur. Quinta hebdomada est septimi anni, quo toto populus ab agriculturali opere legis imperio vacabat, dicente Domino: *Sex annis seres agrum tuum, septimo cessabis.* Sexta anni Iubilæi, hoc est, remissionis, hebdomada est, quæ septem hebdomadibus annorum, hoc est, quadra-

ginta novem annis, textitur. Qua expleta, hoc est, quinquagesimo demum anno incipiente, tubæ clariùs resonabant, & ad omnes juxta legem possessio revertebatur antiqua. Septima species hebdomadis est qua Propheta Daniel utitur, more quidem legis septenis annis singulas complectens hebdomadas, sed nova ratione ipsos annos abbrevians, duodenis videlicet mensibus lunæ singulos determinans. Embolismos verò menses, qui de annis undecim epactarum diebus adcrefcere solent, non lege patria tertio vel altero anno singulos adiciens, sed ubi ad duodecimum numerum augescendo pervenirent, pro integro anno pariter interserens. **DISC.** Si hæ septem species hebdomadarum aliquid mysticum significant rogo ut dicas. **MAG.** Ergo, ni fallor, cunctæ hæ species ad unum finem spectant, nos quidem ammonentes, post operum bonorum perfectionem, in Spiritu sancti gratia perpetuam sperare quietem.

XXVI. De denominatione dierum.

DISC. Quæ autem sit recta & authentica dierum hebdomadæ nuncupatio profer. **MAG.** Hebdomada ergo antiquitus sic computabatur in populo Dei. Prima sabbati, vel una sabbati, sive sabbatorum, secunda sabbati, tertia sabbati, quarta sabbati, quinta sabbati, sexta sabbati, septima sabbati, vel sabbatum. Non quòd omnes sabbatorum, hoc est, requietionum dies esse potuerint; sed quòd à requietionum die, quæ suo cultu & nomine singularis excellebat, prima vel secunda vel tertia vel ceteræ suo quæque censerentur ordine. **DISC.** Et unde istæ nuncupationes, quarum moderni utuntur, venerunt? **MAG.** Ex antiqua scilicet ethnicorum superstitione. Verùm cum gentiles observationem à populo Israël hebdomadis ediscerent, mox hanc in laudem suorum deflexere deorum, primam videlicet diem Soli, secundam Lunæ, tertiam Marti, quar-

tam Mercurio, quintam Iovi, sextam Veneri, septimam Saturno dicentes, eisdem utique monstris suos dies quibus & errantia sydera consecrantes. Existimabant enim se habere à Sole spiritum, à Luna corpus, à Marte fervorem, à Mercurio sapientiam & verbum, à Iove temperantiam, à Venere voluptatem, à Saturno tarditatem. Et ob hoc tanto errori se dederunt, eligentes potiùs servire creaturæ quàm creatori.

XXVII. *De feriis.*

DISC. Sed si errori huic aliquod medicamentum sit, dic. MAG. Inventum est utique. Nam Silvester Papa ferias habere clerum edocuit. Et primam quidem diem, qua & lux in principio facta & Christi est resurrectione celebrata, more antiquo dominicam nuncupavit. Dein secundam feriam, tertiam feriam, quartam feriam, quintam feriam & sextam. de suo adnectens sabbatum ex veteri scriptura retinuit. DISC. Vnde dicitur feria? MAG. A fando scilicet. Et ideo dominicus dies, in quo dixit Deus *Fiat lux*, prima feria dici potest. Deinde ceteræ feriæ à prima numerantur. DISC. Hebdomada ergo quot horas continet? MAG. CLXVII. DISC. Quot punctos? MAG. DCLXII. DISC. Quot minuta? MAG. IDCLXXX. DISC. Quot partes? MAG. IIDXX. DISC. Quot momenta? MAG. IIIIDCCXX. DISC. Quot ostenta? MAG. XLXXX. DISC. Quot atomos? MAG. III. milia milium & DCCXC DCCCC.

XXVIII. *De mensibus.*

DISC. Mensis quid est? MAG. Lunaris per Zodiacum circuitus. DISC. Vnde dicitur mensis? MAG. A luna, quæ Græco sermone mene dicitur. Nam & apud eos menses vocantur menes. Sicut & apud Hebræos, Hieronymo teste, luna, quam Iacè nominant, mensibus nomen dedit. Vnde & Iesus fi-

lius Sirach de luna loquens ait : *Mensis secundum nomen est eius.* DISC. Vtrum ad solem an lunam mensis pertinet? M A G. Ad utrosque, sed magis ad lunam. Ideoque rectius ita diffiniendum puto, quod mensis sit luminis lunaris circuitus, ac redintegratio de nova ad novam. Solaris autem mensis digressio solis est per duodecimam partem Zodiaci, id est, signiferi circuli, quæ triginta diebus & decem semis horis impletur, viginti duabus videlicet horis ac dimidia lunari mense productior. Siquidem solaris mensis æqua divisione toto anno per duodecim partito continet dies triginta, decem horas ac semissem. Lunaris verò continet naturaliter dies viginti novem & duodecim horas. Sed quia hæc computatio difficilis fuit, antiqui Romanorum decernebant aliquos solarium mensium dies habere triginta unum, aliquos verò triginta, quendam autem viginti octo. Lunares autem menses sex voluerunt habere dies triginta, alios quoque sex viginti novem. DISC. Qui sunt solarium mensium qui triginta unum dies habent? M A G. Septem, id est, Ianuarius, Martius, Maius, Iulius, Augustus, October, & December. DISC. Qui sunt qui triginta? M A G. Quatuor. Aprilis, Iunius, September, & November. Februarius verò solus viginti octo dies habet. DISC. Lunarium mensium quos dicis habere dies triginta? M A G. Lunam Ianuarij mensis & Martij, Maij & Iulij, Septembris & Novembris. DISC. Qui sunt qui viginti novem tenent? M A G. Ceteri omnes. DISC. Qui primi rationem mensium invenerunt? M A G. Ni fallor, Chaldæi, à quibus tota astrologiæ disciplina cœpit. De quibus Abraham Patriarcha, ut Iosephus testatur, edoctus Deum cœli syderum conversione cognovit, ipsamque mox disciplinam veracius intellectam Ægyptiorum, cum apud eos exularet, genti advexit. Sed licet scriptura palam non dicat, tamen

non est credendum antiquos, qui ante diluuium erant, hujus peritiæ penitus expertes fuisse, cum plerique illorum Deo placuisse leguntur, sicut Abel justus, & Enoch, qui cum Deo ambulavit & translatus est, & Noë, qui fuit vir perfectus in generationibus suis.

XXIX. *De Hebræorum mensibus.*

DISC. Qui primi menses observare leguntur? M A G. Hebræi videlicet, quibus legislator ait de paschali mense: *Mensis iste vobis principium mensium sit in mensibus anni.* DISC. Quomodo Hebræi menses suos nominant, & quoto ordine numerant? M A G. Hebræi ergo, qui secundum lunæ cursum menses suos computant, primum mensem, in quo Pascha celebrant, Nisan appellant, secundum Iar nominant, tertium Sivan, quartum Thamul, quintum Alo, sextum Elul, septimum Theferi, octavum Maresuan, nonum Kasleu, decimum Tebeth, undecimum Sabath, duodecimum Adar. Quos videlicet menses propter lunæ circulum, qui viginti novem semis diebus constat, tricenis undetricenisque diebus alternantes, secundo demum vel tertio anno exacto, mensem superfluum, qui ex annuis undecim epactarum diebus confici solet, intercalat. DISC. Primum ergo Hebræorum mensem cui mensium Romanorum rectissimè deputamus? M A G. Aprilio videlicet: quia in eo aut luna paschalis finitur; aut in eo incipiens, ex maxima parte decurrit.

XXX. *De Ægyptiorum mensibus.*

DISC. Ægyptij verò, quos ab Abraham constat didicisse astrologiam, quomodo menses suos computant? M A G. Secundum solis utique cursum, & singulos menses suos tricenis includunt diebus. DISC. Quomodo eos vocant? M A G. Primum ergo mensem, quem autumnno tempore, id est, quarto Kal. Septembris, incipiunt, Thoth vocant, secun-

dum Faoui, tertium Athyr, quartum Choëac, quintum Thubi, sextum Methir, septimum Fame-noth, octavum Farmuthi, nonum Pachom, decimum Pauni, undecimum Epifi, duodecimum Mefo-ri; quem decimo Kalendarum Septembrium die terminantes, residuos quinque dies epagomenos vel intercalares sive additos vocant. quibus etiam quarto anno diem sextum, qui ex quadrantibus confici solet, adnectunt. Vnde fit ut eorum anni primi à bis sexto tertio Kalendarum Septembrium, ceteri verò quarto Kalendarum earundem die sortiantur in-iti-um. Nec ullo modo post intercalatum quadrantem ante nostræ intercalationis tempus, quod fit sexto Kalendarum Martiarum die, in computo lunæ vel eorundem festiuitate dierum possunt cum nostri anni curriculo recipere concordiam.

XXXI. *De Græcorum mensibus.*

DISC. Quia de Hebræorum & Ægyptiorum mensibus dixisti, superest ut de Græcorum & Romanorum, quos constat à Græcis liberales discipli-nas accepisse, mensibus dicas. M A G. Propè ergo par fit series mensium Græcorum & Romanorum; excepto quòd nullam in suis mensibus Græci Kalendarum, Nonarum, & Iduum distinctionem obser-uant, sicut nec Ægyptij; sed simpliciter ab exordio usque ad finem numero discurrente computant. Si- quidem Græci fixum in duodecim mensibus anni ver- tentis ordinavere circulum. Quorum plerique à Ka- lendis Decembribus suum inchoantes annum, eo- dem quo Romani menses suos dierum numero per- stringunt. Vocatur autem apud eos ipse December & Apileos, Ianuarius Eudynios, Februarius Peritios, Martius Distros, Aprilis Xanthicos, Maius Artemi- fios, Iunius Desios, Iulius Panemos, Augustus Loos, September Gorpieos, October Hyperberetheos, November Dios.

XXXII. *De mensibus Romanorum.*

D I S C. Menses autem Romanorum quibus auctoribus sunt ordinati? **M A G.** Primus apud eos Romulus decem menses ordinavit, alios triginta, alios verò triginta & uno dierum. Et à Martio incipiens, Decembrem novissimum posuit. Sed cùm hic numerus neque solis cursui neque rationibus lunæ conveniret, secutus est Numa Pompilius, quinquaginta dies addidit, ut in **C C C L I V.** diebus, quibus duodecim lunæ cursus confici creditur, annus extenderetur. Atque his quinquaginta diebus additis adjecit alios sex retractos illis sex mensibus qui triginta habebant dies, id est, de singulis singulos, factosque quinquaginta & sex dies in duos novos menses pari ratione divisit. ac de duobus priorem Ianuarium nuncupavit, primùmque anni mensem esse voluit. sequentem verò Februarium nominavit. Paulòque post Numa in honorem imparis numeri unum adjecit diem, quem Ianuario dedit. Sed cùm hæc ratio adhuc fixa non esse videbatur, comparata ad syderum cursum, tandem Gaius Iulius Cæsar imitatus Ægyptios ad numerum Solis annum, sicut hodie servatur, instituit, decem videlicet dies observationi ceteri superadiciens, ut annum **C C C L X V.** dies, quibus ipse Zodiacum lustret, efficerent. Et ne quadrans deesset, instituit ut quarto quoque anno sacerdotes, qui curabant mensibus ac diebus, unum intercalarent diem, eo scilicet mense ac loco quo etiam apud veteres mensis intercalabatur, id est, ante quinque ultimos mensis Februarij dies. idque bis sextum censuit nominandum. **D I S C.** Mensium vocabula quot modis constant, & unde originem sumpserint, expone. **M A G.** Quatuor ergo modis menses nominantur, hoc est, sub idolis, sub rebus, sub Regibus, sub numeris. **D I S C.** Quot modis Ianuarius dictus est?

MAG. Ianuarius autem duobus modis nomen accepit, hoc est, ex idolo, & re. Ex idolo ergo, hoc est, ex Iano bifronte, simulacro videlicet Iani Epirotarum Regis, qui argumento excogitato semetipsum igni tradidit, & ex hoc Romanis victoriam peperit. Bifrons autem Iani simulacrum erat, quia ex una parte viri & ex altera femine adorabant. Indéque Ianuarium vocaverunt bicipitis diei mensem respicientem transacti anni finem ac prospicientem futuri anni principium. Item Ianuarius ex re dicitur, eò quòd sit janua anni, hoc est, principium. DISC. Februarius unde dicitur? MAG. Ab idolo & re. DISC. Quomodo? MAG. Ab idolo ergo Februo, hoc est, Plutone, qui lustrationum potens esse à gentilibus credebatur, Februarius est nominatus. Lustrari enim eo mense civitatem Romanam necesse erat, quo statuta iussa, hoc est, sacrificia, diis manibus solverent. Sive Februarius dictus est à febre, hoc est, à frigore, propter frigidum tempus ipsius mensis. DISC. Martius ergo unde dictus est? MAG. A Marte idolo, qui pater Romuli & Romanæ gentis auctor esse æstimabatur. Sive à re, hoc est, maribus, nomen Martius accepit. Nam & eo tempore cuncta animantia terræ mares desiderant ad concumbendi voluntatem. DISC. Quibus modis Aprilis dicitur? MAG. Duobus modis. Sub idolo, id est, Venere matre, ut serunt, Æneæ. Afron enim Græcè spuma interpretatur. Vnde Venus orta credita est, quæ Afrilis sive Afrilis sive Afronia apud Græcos nominata est. Et sub re, hoc est, ab aperiendo, quasi apericulis. In hoc enim mense, remotis nubibus, pruinis, ac tempestatibus hibernis, cælum, terra, mare nautis, agricolis, & horoscopis aperitur. Arbores quoque & herba, sed & animantia quæque, in prolem se aperire incipiunt. DISC. Quot modis Maius dicitur?

MAG. Duobus, hoc est, sub idolo Maio, quem Iovem esse voluerunt, quasi maiestate præcipuum, Sive à Maia Mercurij matre. Et sub re, hoc est, à majoribus Romanorum, quem Romulo ita vocari placuit. DISC. Iunius unde nomen habet? MAG. A Iunone filia Saturni, sorore Iovis. Sive à junioribus Romanorum, qui armis defendebant rempublicam. DISC. Iulius unde nomen accepit? MAG. Hoc est, à Iulio Cæsare; quia in quarto Idus Iulij mensis creatus Gaius Iulius Cæsar, qui primus arripuit imperium apud Romanos. Nam antea à Martio mense numeratus, Quintilis à numero sortitus est nomen. DISC. Augustus nomen unde accepit? MAG. Ab Octaviano Cæsare Augusto, qui in Kalendis istius mensis Antonium & Cleopatram vicit, & imperium populi Romani firmavit. Cùm autem Augusti nomen ille inde assumpserit, ex Senatus consulto mensē ob memoriam sui nomen hoc habere voluit. DISC. September unde vocatur? MAG. A numero, eò quòd sit septimus imber à Martio. DISC. Octobrem ergo, Novembrem, & Decembrem unde iudicas esse dictos? MAG. A numero quippe similiter & ab imbre, quia his temporibus imbres terræ imminēt.

XXXIII. *De Kalendis, Nonis, & Idibus.*

DISC. De Kalendis ergo, Nonis, & Idibus peto ut mihi edifferas. MAG. Faciam. Kalendæ ergo à Græca origine nomen traxerunt; quia Kalo verbum Græcum est, id est, voco. Priscis ergo temporibus Pontifici minori hæc providentia delegabatur ut novæ lunæ primum observaret aspectum, visum Regi sacrificulo nuntiaret. Itaque sacrificio à Rege & minore Pontifice celebrato, idem Pontifex Kalata, id est, vocata in Capitolium plebe iuxta curiam calabram, quæ casæ Romuli proxima est, quot numero dies à Kalendis ad Nonas superessent

pronuntiabat. Et quintanas quidem dicto quinquies verbo Kalo, septimadas repetito septies prædicabat. Et hanc diem qui ex his diebus qui kalarentur primus esset, placuit Kalendas vocari. Et hinc ipsi curiæ, ad quam vocabantur, Kalabræ nomen datum est, & classi, quòd omnis in eam vocaretur populus. Ideo autem minor Pontifex numerum dierum qui ad Nonas superesset kalando prodebat, quia post novam lunam oportebat Nonarum die populares qui in agris essent confluere in urbem, accepturos causas feriarum à Rege sacrorum, scitu-rosque quid esset eo mense faciendum. Vnde quidam hinc Nonas existimant dictas, quasi novæ initium observationis, vel quia ab eo die semper ad Idus octo dies putarentur. Porro Idus vocare placuit diem qui dividit mensem. Induere enim Etrusca lingua dividere est. Vnde vidua quasi valde idua, id est, valde divisa. Aut vidua, id est, à viro divisa. Nonnullis placet Idus dictas vocabulo Græco à specie, quæ apud illos idea vocatur, quòd ea die plenam speciem luna demonstrat. **DISC.** Mensis quot horas habet? **MAG.** Mensis proprius, qui triginta dies habet, horas continet **DCCXX.** **DISC.** Quot punctos? **MAG.** **II DCCCLXXX.** **DISC.** Quot minuta? **MAG.** **VII CC.** **DISC.** Quot momenta? **MAG.** **XXVIII DCCC.** **DISC.** Quot ostenta? **MAG.** **XLIII. & CC.** **DISC.** Quot atomos? **MAG.** Centies & sexagies centum milia & **CCXLIII CC.**

XXXIV. De quatuor vicissitudinibus temporum.

DISC. Vicissitudinem ergo, quam in serie temporum numerabas, vellem à te audire quid significaret. **MAG.** Vicissitudines ergo, quas alij tempora nominant, quatuor sunt, hyems, ver, æstas, autumnus. **DISC.** Vnde dicuntur vicissitudines? **MAG.** Eò quòd vicibus sibi cedunt succeduntque.

D I S C. Vnde easdem tempora nominant? M A G.
 Quia quadam suæ similitudine qualitatis adinvicem
 comparata voluntur, ac terrenis fructibus nascentibus
 maturandisque temperamenta custodiunt. D I S C.
 Quomodo? M A G. Hyems enim, utpote longiùs sole
 remoto, frigida est & humida. Ver, illo super terras
 redeunte, humidum & calidum. Æstas, illo super
 fervente, calida & sicca. Autumnus, illo ad inferiora
 decedenti, sicca & frigidus. Sicque fit ut amplexantibus
 singulis medio moderamine quæ circa se sunt orbis instar
 adinvicem cuncta concludantur. Quibus æquè qualitatibus,
 disparibus quidem per se, sed alterutra ad invicem societate
 connexis, ipsa quoque mundi elementa constat esse distincta.
 Terra namque sicca & frigida, aqua frigida & humida,
 aër humidus & calidus, ignis calidus & siccus. Ideoque hæc
 autumnus, illa hyemi, iste veri, ille conferatur æstati. D I S C.
 Vnde ver vocatur? M A G. Quòd in eo cuncta vernalia, hoc est,
 virecant. D I S C. Vnde æstas? M A G. Ab æstu qui in ea
 maturandis fructibus datur. D I S C. Vnde dicitur
 autumnus? M A G. De autumatione fructuum qui in eo
 colliguntur. D I S C. Vnde hyems? M A G. A frigore. Porro
 hyems à Doctoribus interpretatur & sterilitas. D I S C.
 Vbi quodque istorum temporum sortitur initium? M A G.
 Isidorus namque Hispalensis Episcopus hyemem nono Kal.
 Decembris, ver octavo Kal. Martij, æstatem nono Kal.
 Junij, autumnum decimo Kal. Septembris habere dixit
 exortum. Græci autem & Romani, quorum rationem in
 hujusmodi disciplinis potius quam Hispanorum auctoritas
 sequi consuevit, hyemem septimo Idus Novembris, ver
 septimo Idus Februarij, æstatem septimo Idus Maij,
 autumnum septimo Idus Augusti inchoare decernunt,
 hyemis videlicet & æstatis initia vespertino vel matutino
 vergiliarum

ortu occasuque signantes, item veris & autumni, cum Pliades medio ferè die vel nocte oriuntur & occidunt, ponentes ingressum. Et Plinius secundus in libro secundo naturalis historiae eodem modo distinguenda iudicavit. Sed & homo Ecclesiae sanctus Anatholius in opere suo paschali ita ait: *Hoc autem non ignores, quod ipsa quatuor quae praediximus temporum confinia, licet mensium sequentium Kalendis adproximentur, unumquodque tamen medium temporum, id est, verni & aestatis, autumnii & hyemis, teneat; & non exinde temporum principia inchoantur unde mensium Kalendae initiantur. Sed ita unumquodque inchoandum tempus est ut à prima die veris tempus equinoctium dividit, & aestatis solstitium aestivum, autumnii quoque equinoctium autumnale, & hyemis solstitium brumale similiter dividat.* DISC. Numquid ergo haec quatuor tempora parem longitudinem habent? MAG. Habent utique, & secundum aequam portionem recipit unumquodque menses tres, dies nonaginta & unum, horas septem & dimidiam. DISC. Quomodo ergo secundum horarum divisionem & ceteras subdivisiones unumquodque tempus tenet? MAG. Habet ergo unumquodque tempus, secundum horarum supputationem, $\overline{\text{IICXC}}$. & unam horam ac semissem; secundum punctos, $\overline{\text{VIIIDCCCLXVI}}$. secundum verò minuta, $\overline{\text{XXIDXXXV}}$. secundum momenta, $\overline{\text{LXXXV, LX}}$. secundum ostenta, $\overline{\text{CXXXIXX}}$. Atomos quater centies & nonagies centum milia & $\overline{\text{DXLC}}$.

XXV. De annis.

DISC. Quid est annus? MAG. Solis circuitus a creditus per duodecim menses. DISC. Unde dicitur annus? MAG. Ab innovando cuncta quae naturali ordine transferant. Vel à circuitu temporis annus nomen accepit. Quia veteres annum pro circum

Anatol. in
can. paschali.
c. 13.

ponere solebant, ut Cato dicit in originibus oratorum annum terminum, id est, circum terminum. Et ambire dicitur per circum ire.

XXXVI. *Quot species sint annorum.*

DISC. Quot species sunt annorum? MAG. Septemdecim. DISC. Quomodo? MAG. Nam lunæ annus quinque species habet, solis verò tres. Sunt & anni singularum planetarum, id est, errantium syderum, à stellis quibus serviunt nominati. Est annus hebdomadarum. Est annus septimus requiei secundum legem. Est & Iubilæi. Est & annus omnium planetarum, qui vocatur magnus. DISC. Hæc per singulas species rogo ut exponas. MAG. Primus modus de luna est, cum luna viginti septem diebus & octo horis Zodiacum percurrans, ad id signum ex quo egressa est revertitur. Secundus duobus diebus & quatuor horis est prolixior. Tertius, qui duodecim mensibus huiusmodi, id est, diebus ccccliv. expletur, & vocatur communis. Quartus, qui embolismus Græce dicitur, id est, superaugmentum, & habet tredecim menses, id est, dies cccclxxxiv. Quintus est dum luna per decem & novem annos, etiam saltu transacto, ad eandem recurrit ætates. Sextus annus est solaris, cum sol ad eadem loca syderum redit, peractis cccclxv. diebus & sex horis. Septimus est item solaris, dum quarto anno bis sextus inseritur, & fiunt dies cccclxvi. Octavus est item solaris, dum sol per viginti octo annos circulum concurrentium complet. Nonus annus est secundum stellam quæ vocatur Mercurius, qui cccxxxix. diebus expletur. Decimus annus est secundum stellam quæ vocatur Venus, qui cccxlviij. diebus expletur. Undecimus est annus secundum stellam quæ vocatur Mars, qui peractis duobus annis completur. Duodecimus annus est secundum stellam quæ vocatur Iovis, qui peractis duodecim

annis impletur. Tertius decimus annus est secundum stellam quæ vocatur Saturnus, qui peractis triginta annis impletur. Quartus decimus annus est secundum hebdomadas totius anni, id est, quinquaginta duas, qui habet dies CCCLXIV . Quintus decimus est annus requies septimi anni secundum legem, quo jubebatur populo Dei à rurali opere vacare. Sextus decimus annus est, species anni Iubilæi, qui est annus remissionis, & quinquaginta annis impletur. Septimus & decimus annus est, qui vocatur magnus, annus planetarum, dum omnia sydera ad locum revertuntur ubi primum statuta fuerunt, & quingentis triginta duobus annis impletur. **DISC.** Annus ergo solaris, qui CCCLXV diebus & quadrante constat, quot horas amplectitur? **MAG.** IXDCCLXVI . **DISC.** Quot punctos? **MAG.** XXXVCCXC . **DISC.** Quot minuta? **MAG.** LXXXVII DCLX . **DISC.** Quot momenta? **MAG.** CCCLDCXL . **DISC.** Quot ostenta? **MAG.** DXXVDCCCCLX . **DISC.** Quot atomos? **MAG.** Decies novies centies centum milia & quatuor mille milia & DCCCXXXIX .

XXXVII. De planetis & origine

nominum earum.

DISC. Quia de solaribus & lunaribus annis dicens, de annis quinque planetarum adjunxisti, precor ut ipforum syderum proprietatem non graveris explanare. **MAG.** Septemenim sunt planetæ, quæ adverso cursu contra mundum feruntur, hoc est, Sol, Luna, Mercurius, Venus, Mars, Iovis, Saturnus. Hæ ergo, cum sphaera cælestis ab oriente in occasum se vergat, recurrunt orientem versum per Zodiacum, &, ut sapientibus istius mundi visum est, cæli temperant velocitatem, ne nimio cursus sui rotatu præcipitetur. **DISC.** Vnde dicitur sol? **MAG.** Quod solus inter omnia sydera luceat. Oriente enim

sole, cetera sydera mox radios suos abscondunt; & ut quibusdam placet, ipse lunæ & stellis omnibus suo aspectu tribuit ut lucere valeant, quia non proprio, sed mutuato à solis lumine resplendent. Vnde Poëta ait: *Lucentemque globum luna Titaniæque astra spiritus intus alit.* DISC. Vnde dicitur luna? MAG. Luna dicitur quasi lucina, ablata media syllaba; de qua Virgilius ait: *Casta fæe Lucina.* Sumpsit autem nomen per dirivationem à solis luce, eò quòd ab eo lumen accipiat, acceptumque reddat. DISC. Vnde dicuntur stellæ? MAG. A stando; quia fixæ stant semper in cælo, nec cadunt. Nam quòd videmus à cælo stellas quasi labi, non sunt stellæ, sed igniculi ab æthere lapsi, qui sunt dum ventus altiora petens ætherium ignem secum trahit, qui tractu suo imitatur stellas cadentes. Nam stellæ cadere non possunt. Immobiles enim, ut prædictum est, sunt, & cum cælo fixæ feruntur. DISC. Si stellæ in cælo fixæ sunt, ut asseris, unde planetæ dicuntur? MAG. Planetæ autem solummodo non sunt fixæ, ut reliquæ, sed in aëre feruntur. Dictæ autem planetæ * *apo tes planes*, id est, ab errore. Nam interdum in austrum, internum in Septentrionem, plerumque contra mundum, nonnunquam cum mundo feruntur. Hæc & retrograda & anomala, antigrada & stativa dicuntur. DISC. Quomodo? MAG. Nam retrogradatio stellarum est dum stella motum suum agit simul & retro submo- veri videtur. Anomala dicuntur quando particulas addunt vel detrahunt. Antigrada vel præcedentiæ sunt dum motum suum consuetum agere videntur, & tamen aliquid præter consuetudinem præcedunt. Stativa dicuntur, quia dum semper stella movetur, tamen in aliquibus locis stare videtur.

* ἀπό τῆς πλάνης.
πλάνης.

XXXVIII. *De planetarum cursu per signiferum, & natura signiferi.*

D I S C. Sed quia audivi te dicentem planetarum transitum esse in Zodiaco, ipsius Zodiaci proprietatem & cursum earum rogo ut exponas. **M A G.** Faciam. Zodiacus vel signifer est circulus obliquus duodecim signis constans, per quem errantes stellæ feruntur; nec aliud habitatur in terris quàm quod illi subiacet. Reliqua à polis squalent. Est autem signifer **C C C L X V.** partibus & quadrante unius partis per cæli ambitum longus, & duodecim partibus latus per transversum. Veneris tantùm stella excedit eum binis partibus. Luna quoque per totam latitudinem ejus vagatur, sed omnino non excedens eum. Ab his Mercurij stella laxissimè, ut tamen è duodecim partibus (Tot sunt enim latitudinis, ut diximus) non ampliùs octonas pererret, neque has æqualiter, sed duas medio ejus & supra quatuor, infra duas. Sed sol in medio fertur inter duas partes flexuoso draconum meatu inæqualis. Martis stella quatuor mediis Iovis media, & super eam duabus. Saturni duabus, ut sol.

XXXIX. *De duodecim signis.*

D I S C. Signa autem Zodiaci vellem ut ediceres unde traxerint nomina. **M A G.** A causis ergo annalibus vel à gentilium fabulis nomina sumpserunt signa duodecim. Nam arietem Martio mensi propter Hammonem Iovem tribuunt. Vnde & in ejus simulacro arietis cornua fingunt. Taurum Aprili, propter eundem Iovem, quod in bovem sit fabulosè conversus. Castorem & Pollucem Maio, propter insigne virtutis. Porro cancerum Iunio, quando sol ad inferiora redit, quòd cancer impulsus retro cursum dirigere soleat. Leonem, quem occidit Hercules, Iulio propter vim fervoris adsignant. Virginem Augusto, quòd tunc exhausta caloribus tellus nihil pa-

riat. Libram Septembri ob æqualitatem diei & noctis. Scorpion & Sagittarium equinis cruribus deformatum, propter flumina mensium ipsorum, October & November accipiunt. Capricornum December propter capram Iovis nutricem, cujus extrema pisces similia pinguntur, quòd hujus mensis ultima sint pluvialia. Aquarium Ianuario, Februario pisces, ob menses imbriferos tradunt. Singulis autem signis triginta partes, ternæ verò decades putantur, eò quòd sol triginta diebus & decem semis horis illa percurrat, à medio mensis, id est, xv. Kalendarum die, semper incipiens. Vnde & quibusdam veterum placuit sequentis mensis esse signum, cujus ad usque medietatem unumquodque pertendit, eique adscribi, sicut ille qui versibus inde cecinit heroïcis ita: *Respicis Apriles aries frixæ Kalendas. Maius Agenorei miratur cornua Tauri.* & cetera eodem modo. Sunt autem hæc signa tantæ magnitudinis ut non minore quàm duarum spatio horarum vel oriri, vel occidere, vel de loco possint moveri.

XL. *Demonstratio signorum per solis cursum.*

DISC. Vellem quidem ut aliquam notitiam mihi inde dares. MAE. Notitia ergo horum signorum meliùs à conloquente & digito demonstrante quàm à scribente percipitur, quia per stellas in eis dispositas notabiles fiunt. Et hæc nisi ab eo qui astronomiæ disciplinam tenet, & syderum loca intimare ac demonstrare noverit, nullatenus edici pleniter queunt. Sed horum tamen signorum curiosus inquisitor potest aliquam accipere notitiam, si diligenter solis & lunæ in eis observaverit cursus, aditus, & secessus. Siquidem sol moratur transiens in unoquoque signo triginta dies, decem horas ac semissem, ac deinde in aliud signum ingreditur, quod similiter in triginta diebus & decem horis ac semisse pertransiens,

tertium intrat. Sicque illum signum quod jampridem reliquerat stellis apparentibus ab oriente ante auroræ exortum notabile reddet. Sunt quidem tria signa semper circa solem diurno lumine plena, id est, hoc quod nuperrimè ipse reliquerat, & ipsum in quo præsens est, & illud in quod proximè ingressurus est. Luna quoque similiter suo cursu signa demonstrat. Nam ipsa binis diebus & semis horis ac bisse unius horæ singula signa perlabitur. Et si calculator veraciter argumentum quod de ejus transitu per signa factum est perdifcet, poterit ex ejus statu signorum conicere loca.

XLI. *De lunæ cursu per signa.*

DISC. Ipsum argumentum vellem ut mihi ediceres. MAG. Luna cotidie quatuor punctis, sive crescens à sole longiùs abit, sive decrescens soli viciniore quàm pridie fuerat redditur. Singula autem signa decem punctos habent, id est, duas horas, sicut & superiùs ammonuimus. Quinque enim puncti in luna horam faciunt. Et ideo si vis scire in quo signo luna est, sume lunam quam volueris, utputa quintam. Multiplica per quatuor. Fiunt viginti. Partire per decem bis denivies. Duobus ergo signis quinta luna semper à sole distat. Item sume octavam lunam. Multiplica per quatuor. Fiunt triginta duo. Partire per decem; ter deni tries, & remanent duo. Tribus ergo signis & duobus punctis octava luna semper à sole dirimitur. Duos autem punctos, sex partes intellige, id est, quantum sol in Zodiaco sex diebus conficit itineris. Punctus siquidem habet tres partes, quia signum quodque decem punctos, triginta partes habet. Et ne suspicio tibi fortè argumenti fallentis incidat, quære ad diametrum cæli, quod quintam decimam lunam tenere nemo qui dubitet. Multiplica quindecim per quatuor. Fiunt sexaginta. Partire per decem, sexies deni sexais.

Sex enim signis decima quinta luna semper, id est, dimidio sphaerae caelestis, à sole discernitur, sive ante seu retro respexeris. Denique orbem luna, quotiens plerissimus est, contra solem cernis oppositum, humilem videlicet sole sublimi, & sublimem humili. Quia nimirum cum sole aetivum tenente circulum plena est, ipsa tenet primum; cum sole divexo imprimum plena est, ipsam solstitiali scandere circulo nox longissima prodit. At cum iste hoc æquinoctium, in plenilunio tum illa alterum servat. Et quot partibus sol æquinoctium vel solstitium, quod nuperrimè lustraverat, transit, totidem partibus luna plena vel æquinoctium vel solstitium, quod contra est, patet esse ingressa. **D I S C.** Post quot dies sol illam partem caeli conscendet ad quam luna tertia perveniet? **M A G.** Mense toto & diebus sex.

XLII. *Argumentum ad investigandum luna cursum.*

D I S C. Ostende mihi quomodo. **M A G.** Sol igitur cotidie partem unam Zodiaci sui complet. Neque enim aliud partes Zodiaci quam cotidianos solis in caelo sentire debemus progressus. Luna verò cotidie tredecim partes ejusdem Zodiaci conficit, id est, punctos quatuor & unam partem. Et quia illa tredecim partes, sol unam complet, inde fieri, ut supra docuimus, non plus cotidiano progressu à sole quam quaternis punctis, hoc est, duodenis partibus elongetur. Ponat ergo lunam ubilibet computare voluerit, ut puta in Kalendis Ianuarij primam. Hæc ubi prima noctem diemque transegerit, illum caeli locum tenet quem sol decimo tertio ejusdem mensis die completo. Vbi duo est, multiplica duo per quatuor. Fiunt septem. Item ut de punctis ad partes pervenias, multiplica octo per terna, fiunt viginti quatuor. Illam ergo caeli partem tenet luna secunda in quarto Non, Ianuarij quam sol vicesimo quarto

ab hinc die confecto. Vbi tres est, multiplica tria per quatuor. Fiunt duodecim. Partire per decem, decies affe decus. & remanent duo puncti, id est, sex partes. Illam ergo cæli partem tenet luna quarta in tertio Non. Ianua. quam sol mense toto & diebus sex. Post tertium Non. Ianuarij exactis, id est, sexto, post tertium Non. Februarij die consummato. Et ut ad summam perveniam, sume tricesimam lunam, quæ tunc fit tertio Kal. Februarij. Multiplica per quatuor. Fiunt centum viginti. Partire per decem duodecies deni cen vies. Illa parte cæli luna tricesima currit quam duodecim mensibus exactis, id est, toto anni circulo transacto, sol obtenturus est. Et notandum quòd decem semis horæ quæ extra tricenæ partes in unoquoque signo sunt, quia plenam partem viginti quatuor horarum non reddunt, simul computari negleguntur, sed infra prædictum numerum duodecim mensium comprehenduntur.

XLIII. Argumentum de eo quot horis luna luceat.

DISC. Vellem ut per argumentum aliquod mihi intimares quomodo possim comprehendere quot horis per singulas noctes suæ ætatis luna luceret. **MAG.** Si vis scire quot horas luceat luna quælibet, tene ætatem lunæ de qua inquiris. Multiplica per quatuor, quia prima luna quatuor punctis lucet. Adiciturque hic numerus à secunda luna cotidie usque ad plenilunium, detrahiturque dehinc paribus spatiis in deminutionem; lucetque pari modo luna prima & tricesima secunda & vicesima nona. Et ideo si nosse velis, verbi gratia, quot horas luceat luna quinta, multiplica quinque per novem. Fiunt viginti. Partire per quinque quater quini. Fiunt viginti. Quatuor horas lucet luna quinta. Similiter vicesima quinta. Item si vis scire quot horas luceat luna decima, multiplica decem per quatuor. Fiunt

ibidem

quadraginta. Partire per quinque octies quini. Fiant quadraginta. Octo horas lucet luna decima. Similiter & vicesima.

XLIV. De magnitudine solis sive lune.

DISC. De magnitudine solis & lunæ vellem ut aliqua diceres. **MAG.** Solis ignem dicunt aqua nutrirī, multoque hunc luna ampliorem, lunam verò terra esse majorem. unde & cunctis unius magnitudinis appareat. Quòd enim sol cubitalis videtur, nimia celsitudinis distantia facit. Alioquin major Indis oriens, & Brittanis appareret occidens. Quicum natura sit igneus, motu quoque nimio calorem adauget. Hic cursu variante dies & menses, tempora dividit & annos, aërisque temperiem accedendo vel recedendo pro temporum ratione dispensat, ne si semper in hisdem moraretur locis, alia calor, alia frigus absumeret.

XLV. De natura & situ lune.

Luna non minui nec crescere dicunt, sed à sole illustratam à parte quam habet ad eum paulatim, vel ab eo recedendo, vel ei propinquando, nobis candidam partem revolvere vel atram, & die quidem crescente supinam cerni novam lunam, utpote superiorem soli, & ad aquilonia subeuntem.

XLVI. De eclipsin solis sive lune.

DISC. Defectus luminis utriusque syderis unde fit rogo ut edisseras. **MAG.** Solem interventu lunæ, lunamque terræ objectu nobis perhibent occultari, sed solis defectum non nisi novissima primave fieri luna, quam vocant coitum, lunæ autem non nisi plena, non posse verò totum solem adimi terris intercedente luna, si terra major esset quàm luna, omnibus autem annis fieri utriusque syderis defectus staturis diebus horisque sub terra, nec tamen cum supernè fiant, ubique cerni aliquando propter nubibila, sæpius globo terræ obstante convexitatibus mundi.

XLVII. *Vbi eclypsin non fit, & quare.*

Defectus solis ac lunæ vespertinos orientis incolæ non sentiunt, nec matutinos ad occasum habitantes, obstante globo terrarum. Neque enim nox aut dies, quamvis eadem toto orbe simul est opposita globi noctem aut ambitu diem adferente. Tempore enim Alexandri magni luna defecit in Arabia hora noctis secunda, eademque in Sicilia exoriens. Et solis defectum qui fuit Ipsanio & Frontegio Consulibus 11. Kal. Maij, Campania hora diei inter septimam & octavam, Armenia inter decimam & undecimam sensit.

XLVIII. *De indicio & qualitate planetarum.*

D I S C. Dic mihi quo colore sint planetæ, si possimeas inde cognoscere, & utrum mutent colores an non. **M A G.** Suus quidem unicuique color est, Saturno candidus, Iovi clarus, Marti igneus, Lucifero gaudens, Vespero refulgens, Mercurio radians, lunæ blandus, soli, cum oritur, ardens, postea splendens. Sed colores ratio altitudinum temperat. Siquidem earum similitudinem trahunt in quarum aërem venire subeundo; tinguuntque adpropinquantes utralibet alieni meatus circulus, frigidior in pallorem, ardentior in ruborem, ventuosus in horrorem. Sol atque commissuræ apsidum extremæque orbitæ atram in obscuritatem. **D I S C.** Quo autem in loco vel in quibus signis sunt in præsentî? **M A G.** Modò autem, id est, anno dominicæ incarnationis **D C C C X X.** mense Iulio, nona die mensis, est sol in vicesima tertia parte cancri, luna in nona parte tauri, stella Saturni in signo arietis, Iovis in libra, Martis in piscium. Veneris quoque stella & Mercurij, quia iuxta solem in luce diurna modò sunt, non apparet in quo signo morentur. **D I S C.** Cetera quoque sidera quæ extra Zodiacum sunt peto ut breviter enumeres, & quæ à dextra parte ipsius

Zodiaci, quæve à sinistra sint, edifferas. M A G. Si de cursu planetarum tantùm contentus esses, jam satis tibi dictum esse putarem. Sed quia nimium curiosus ad cetera signa quæ per totum sphaeræ cælestis ambitum consistunt inquirendo progredieris, necessarium reor ut ipsius sphaeræ situm & naturam prius exponam secundùm majorum sententiam breviter, & sic tuæ interrogationi de ceteris respondeam.

XLIX. *De natura cæli.*

DISC. Utinam facias! M A G. Cælum subtilis igneæque naturæ, rotundumque, & à terræ centro æquis spatiis undique collectum est. Vnde & convexus mediûsque quacunquæ cernitur, inenarrabili celeritate cotidie circumagi sapientes mundi dixerunt, ita ut rueret si non planetarum occursum moderaretur, argumento syderum nitentes, quæ fixo semper cursu circumvolant, septentrionalibus breviores gyros circa cardinem peragentibus; cujus vertices extremos, quos circa sphaera volvitur, polos nuncupant, glaciali rigore tabescentes. Horum unus ad septentrionalem plagam confurgens Boreus, alter divexus in austrum, terræque oppositus, australis vocatur, quem interiora Austri scriptura sancta nominat. In qua sphaera quinque circulos esse sapientes dixerunt.

L. *De quinque circulis mundi*

Quorum primus est septentrionalis, frigore inhabitabilis, cujus sydera nobis nunquam occidunt. Secundus solstitialis ex parte signiferi, excelssissima nobis ad septentrionalem plagam versus, temperatus, habitabilis. Tertius æquinoctialis, medio ambitu signiferi orbis incedens, torridus, inhabitabilis. Quartus brumalis, à parte humillima signiferi ad austrinum polum versus, temperatus, habitabilis. Quintus australis, circa verticem austrinum,

qui terra tegitur, frigore inhabitabilis. Tres autem medij circuli inæqualitates temporum distingunt, cum sol hunc solstitio, illum æquinoctio, tertiam bruma teneat. Extremi enim semper sole carent. Vnde & à Tyle insula unius diei navigatione ad Aquilonem mare congelatum invenitur.

L I. *De his signis stellarum quæ extra Zodiacum sunt.*

D I S C. Hæc quidem probo & cum gratia accipio. Sed de positione syderum, sicut mihi promisisti, peto ut edisseras. M A G. Sunt ergo signa extra ea quæ in Zodiaco consistunt, ut Arati phænomenæ testantur, numero triginta, quorum alia horoscopus ad septentrionem, alia ad austrum sequestrat.

D I S C. Quæ sunt illa quæ ad septentrionem sunt? M A G. Duæ videlicet primùm ursæ, hoc est, helix, quæ & arcturus major, & Phœnix sive Cynosura, quæ & arcturus minor dicitur. Et Draco, qui continet utrosque arcturos, helicis supra volvens caput, & Phœnicis circumcingens caudam. Deinde Hercules super anguem incumbens genu flexo, clava rejecta, pelle leonis opertus dicitur. Postea corona, habens stellas novem in circuitu positas. Tunc serpentarius, qui & Asclepius vocatur, stans supra scorpionem, tenet serpentem in manibus. Item Arcas, qui & Bootes, fertur esse custos plaustrum, præcedit arcturum majorem, quem & ipse sequitur. Cepheus & Aquila tunc splendidis stellis Cassiopeia & Andromedia dinoscuntur. Deinde Perseus & agitator cum hædis suis clarescunt. Bellorofons quoque & Delfin, Cignus & Libra suis in locis, & Trigon super caput arietis, splendore notabiles sunt. Disc.

Quæ sunt illa quæ Zodiacus ad austrum sui secludit? M A G. Orion scilicet & Canicula, Lepus & Argo, Cetus & Eurus, qui & Euridanus. Cui subjacet stella quæ dicitur Canopos, splendens, quæ timo-

nem navis tangit. Piscis magnus, qui & auster dicitur. Sacrarium. Centaurus cum bestia quam manu tenet. Serpens, super cujus caudam corvum sedere dicunt. & in medio urnam adferunt. Ultimus omnium Anticanus est, situs sub geminis; & ideo Anticanus vocatus, quòd contrarius sit cani. Et mirantium stultitia, quòd sydera quæ Deus ad honorem nominis sui creavit, & in cœlestibus constituit, ea ipsi sceleratis hominibus & brutis animalibus in terra creatis adscripserunt. Præter hæc omnia, & lacteus circulus est figura candidior per medium cœli verticem, quem vulgò dicunt ex splendore solis in eo currentis ita fulgere. Sed frustra, cum ab illo nunquam nisi in parte Sagittarij vel geminorum tangatur, in quibus candidum circulum signifer cingit.

D i s c. Ad quid ergo hæc sydera legentibus proderunt, & in quo adjuvant computistam? **M A G.** Ad dinoscendum ergo horas nocturnas non parum adjuvant calculatorem. Necnon & viatoribus & nautis valde necessaria sunt, qui observant colores earum & cursus, & futuram tempestatem seu serenitatem inde coniciunt.

LII. De cometis.

D i s c. Cometæ ergo audivi quasdam stellas nominari, sed has in numerando stellas prætergressus es. **M A G.** Non enim quasi obliviscendo illas prætergressus sum; sed ordinem servavi, ut de eis seorsum dicerem, quarum qualitas & cursus à ceteris stellis separata est. Cometæ quoque sunt stellæ flammis crinitæ, repenti nascentes, regni mutationem aut pestilentiam aut bella aut ventos æstusque portendentes. quarum aliæ tenduntur errantium modo, aliæ immobiles hærent. Omnes ferme sub ipso septentrione aliqua ejus parte non certa, sed maximè in candida, quæ lactei circuli nomen accipit, brevissimum quo cernerentur spatium septem

dierum adnotatum est, longissimum octoginta. Sparguntur aliquando & errantibus stellis ceterisque crines. Sed cometes nunquam in occasura parte cæli est.

LIII. *De solstitiis & æquinoctiis.*

DISC. Postquam de stellarum situ & ratione factis dixisti, necessarium reor ut de maximis luminari-
bus, id est, sole & luna, adhuc referas, & ostendas ubi æquinoctij & solstitij proprius locus sit. M A G. Solstitia apud plerosque bina putantur, hoc est, VIII. Kal. Ianuarij & Iulij. Similiter & æquinoctia bina, id est, VIIII. Kal. Aprilis & Octobris, octavis scilicet in partibus capricorni & cancri, arietis & libræ. Verùm quia, sicut in ratione paschali didicimus, æquinoctium vernale duodecima Kalendarum die Aprilium cunctorum orientalium sententiis, & maximè Ægyptiorum, quos calculandi esse peritissimos constat, specialiter annotatur, ceteros quoque tres temporum articulos putamus aliquanto prius quàm vulgaria scripta continent esse notandos. Ut enim de æquinoctio verno, quod caput esse memoratarum quatuor mutationum annalium mundi origo docet, breviter loquamur, regula tenet ecclesiasticæ observationis, à Nicæno confirmata Concilio, ut Paschæ dies ab XI. Kal. Aprilis usque in septimum Kal. Maij inquiretur. Item catholicæ institutionis regula præcepit ut ante vernalis æquinoctij transgressum Pascha non celebretur. Qui igitur octavo Kalendarum Aprilium die putat æquinoctium, necesse est idem aut ante æquinoctium Pascha celebrari licitum dicat, aut ante septimum Kalendarum Aprilium diem Pascha celebrari licitum neget, ipsum quoque Pascha quod Dominus pridie quàm pareretur cum discipulis fecit, aut nono Kalendarum Aprilium die non fuisse, aut ante æquinoctium fuisse confirmet. Non enim nostri tantum temporis, sed

etiam legalis & Mosaïca decernit institutio, non ante transcensum hujus æquinoctij diem festi paschalis esse celebrandum; sicut attestante Anatholio evidenter docet Philo & Iosephus, sicut eorum antiquiores Agathobolus, & ab eo eruditus Aristobolus ex Paneada, qui unus ex illis septuaginta senioribus fuit qui missi fuerunt à Pontificibus ad Ptolomæum Regem Hebræorum libros interpretari in Græcum sermonem, quibus multa ex traditionibus Mosi proponenti Regi percontantique responderunt. Ipsi ergo, cum quæstiones Exodi exponerent, dixerunt Pascha non prius esse immolandum quam æquinoctium vernale transiret. Vnde nos necesse est, ob conuandam veritatis regulam, dicamus apertè & Pascha ante æquinoctium tenebrasque devictas non immolandum, & hoc æquinoctium x i i. Kalendarum Aprilium die veraciter ascribendum; sicut non solum auctoritate paterna, sed & horologica consideratione docemur. sed & cetera tria temporum hujusmodi confinia simili ratione aliquot diebus ante octavum Kalendarum sequentium esse notanda. Igitur sicut supra de vicissitudinibus diximus, ita & nunc de istis quatuor terminis dicimus. Quia à duodecima Kal. Aprilis, quod est æquinoctium vernale, usque in decimum tertium Kal. Iulij sunt dies nonaginta & unus. A duodecimo Kal. Iulij usque in decimum tertium Kal. Octobris similiter dies nonaginta & unus. A decimo tertio Kal. Octobris usque in decimum quintum Kal. Ianuarij, similiter dies nonaginta & unus. A decimo tertio Kal. Ianuarij usque in decimum quartum Kal. Aprilis similiter sunt dies nonaginta & unus. Fiunt omnes simul dies trecenti sexaginta tres, & remanet dies unus de anni circulo, & sex horæ, quæ per unumquemque annum propter rationem bissexti ad crescere probantur. quæ si dividantur per quatuor partes, & fuerint
adjectæ

adjecta partibus superioribus, erunt unicuique parti dies nonaginta & unus & septem horæ & dimidia hora. Sed notandum quod æquinoctialis dies omni mundo æqualis est. Vario autem lucis incremento in mero elongissimus dies duodecim horas æquinoctiales & octo partes unius horæ colligit, Alexandria verò quatuordecim horas, in Italia quindecim, in Britannia septendecim, ubi æstatæ lucidæ noctes haud dubiè testantur id quod cogit ratio credi, solstitii diebus accedente sole propius verticem mundi angusto lucis ambitu subjecta terræ continuos dies habere senis mentibus noctesque è diverso ad brumam remoto. Quod fieri in insula Thyle Pytheas Massiliensis scribit sex dierum navigatione in septentrione à Britannia distante.

LI V. *De bis sexto in solis & luna cursu.*

DISC. Biffexti rationem rogo ut edicas mihi atque edifferas. MAG. Bis sextus ex quadrantis ratione per quadriennium conficitur, dum sol ad id signum ex quo egressus est, non in cccclxv. diebus, sed quarta diei parte super adjecta, revertitur. Verbi gratia. Si nunc æquinoctialem cæli locum sol oriens intraverit, in hunc anno sequente meridie, tertio vespere, quarto medio noctis, quinto rursus in exortu recurrens necessariò diem præmonet augendum; ne si fortè non addatur, peractos sexaginta quinque annos æquinoctium vernale brumali die proveniat. quem Ægyptij anno suo expleto, id est quarto Kal. Septembris, Romani sexto Kal. Martij, unde & nomen accepit, interponunt. Breviori autem & vulgari ratione bis sextum retardatio generat solis non ad eandem lineam peractis cccclxv. diebus plenè redeuntis. Quem si, verbi gratia, in æquinoctio vernali, quod juxta Ægyptios duodecimo Kalendarum Aprilium die provenit, surgentem à medio orientis diligenter adnotaveris, hunc anno se-

quente die videlicet eodem aliquanto inferius oriri,
 & tertio, quarto, quintoque eandem diminutionem
 in tantum augere reperies ut nisi diem antè superadi-
 cias, xi. Kal. Aprilis æquinoctium facturus à medio
 surgat orientis, eandem scilicet tarditatem in ceteris
 servaturus exortibus. **Disc.** Numquid in lunæ cur-
 su quadrantis rationem observare debemus? **MAG.**
 Debemus utique. Quia si lunæ quadrantem ac-
 commodare negaveris, sed bis sextili anno ejusdem
 quantitatis mensem lunarem Februario, cujus &
 antea solebas, aptaveris, fit profectò ut & quarta-
 decima luna paschalis ejusdem anni pridie quàm de-
 buerat adveniat, ideòque paschalis ratio vacillet, &
 totus mox anni cursus titubet, statúsque ille sem-
 per inviolabilis circuli decennovennalis magis ma-
 gisque turbatus evertatur. Quare oportet ut sicut
 dictante quadrantis ratione quarto anno, quem bis
 sextilem dicimus, unum diem solari adicimus anno,
 similiter lunari unam diem adiciamus, eamque lu-
 næ mensis Februarij tribuamus, sive illam ante in-
 tercalatum quadrantem seu postmodum terminari
 contingat; ut quæ ceteris annis viginti novem die-
 rum, anno autem bis sextili cum triginta compute-
 tur; ipseque annus, si communis sit, cum cccclv.
 diebus, si embolismus, cum cccclxxxv. com-
 pleatur. Sicque fit ut in una eademque sexta Kalendarum
 Martiarum linea & in sole & in luna nume-
 rus geminetur. Ut in præsentis anno, verbi gratia,
 sextam septimamque ponimus feriam, ita ibidem
 sextam septimamque ponamus lunam. Hac sem-
 per industria pervigiles, ut cum lunam mensis Fe-
 bruarij in anno bis sextili triginta habere fecerimus
 in diebus tamen Kalendarum Martiarum, excepto
 solùm undecimo circuli decennovennalis anno, ip-
 sam quam & antè consuevit luna servet ætatem.
 Quibus autem quantisve temporum particulis idem

lunæ quadrans adcreſcat, majore quæſitu indiget. Namque cum ipſo quadrante etiam crebra emboliſmorum interruptio & ſaltus quoque ratione tota diſcurſus lunaris meſura ad purum ne dignoſci queat obſiſtit.

L V. *Argumentum ad bis ſextum inveniendum.*

DISC. Vellem ut aliquod argumentum mihi dares per quod ſcire poſſem utrum bis ſextilis annus fieret, an etiam præparationis bis ſexti. MAG. Si hoc noſſe deſideres, ſume annos ab incarnatione Domini quotcunque fuerint, ut putà in præſenti DCCCXX. Hos partire per quatuor, quia bis ſextus poſt quatuor annos peractos intervenit. Quater ergo CC, DCCC, quater V, XX. Et quia nihil remanet, annus eſt bis ſextilis. Si ergo unum remanſerit, primus eſt annus præparationis bis ſexti. Si duo, ſecundus. Si tres, tertius.

LVI. *De ſaltu lunari.*

DISC. De ſaltu lunæ poſco ut ſimiliter mihi rationem proferas ſicut & de bis ſexto feciſti. MAG. Saltum lunæ locus & hora citior incenſionis ejus per novemdecim annos efficit. Quamvis enim quidam ſingulas lunas viginti novem ſemis diebus computantes, incenſiones earum medio diei & medio noctis ſemper alternent, non in hoc tamen veritatem naturæ ſed calculandi facilitatem inquirent. Nam ſi naturam quæras, luna primi menſis, quæ nunc verbi gratia meridie, & ſecundi, quæ nunc in medio noctis accenditur, anno futuro hora & decem momentis & dimidio momenti & decima nona parte dimidii momenti ante medium diei vel noctis inluſtratur. Nec tamen hac diſtinctione ad certum emboliſmi vel communis anni terminum, ſed ad æquam diſiſionem novemdecim tendit annorum. Sicque per novemdecim annos lunaris accenſio ſeſe præoccupando unius diei ſpatium amit-

tens, ultimum decennovennalis cycli annu-
 ccclxxxiii. diebus facit computari. Quod si face-
 re negligas per quindecim decennovennales cyclos,
 quinta decima luna tibi ubi prima putatur occurret.

DISC. Quantum in uno anno adcrefcit de saltu
 lunari? M A G. Hora & unus punctus & decima
 nona pars unius puncti, five alio modo dicas, hora
 & decem momenta & dimidium momentum & no-
 nadecima dimidij momenti, sicut supra ostendimus.

DISC. Quantum in uno mense lunari? M A G.
 Quinquaginta & tria momenta & quinque ostenta.
 In unoquoque ergo mense quatuor momentis &
 quinque ostentis defit quòd una lunatio ad vin-
 ginti novem dierum & duodecim horarum plenu-
 dinem non perveniet. Et in dimidio lunari mense
 duo momenta & duo ostenta & dimidium osten-
 tum.

DISC. Ubi ergo locus istius saltus est? M A G.
 Aliquibus ergo duodecimo Kalendarum Aprilium
 die videtur anno reddendus, propter originem con-
 ditionis syderum; ut luna mensis Martij, quæ eo
 fit die vicesima nona, dehinc vertatur in novam.
 Sed sunt qui hoc nobis in luna Novembri mensis
 agendum magis autument; quatenus hujusmodi im-
 pedimentis cum præcedentis anni fine absolutis
 novum de cetero annum libero possint computo
 ingredi; juxta exemplum videlicet Ægyptiorum,
 qui hoc penultimo anni sui mense, qui est noster
 Julius, facere perhibentur. Sed five hic, five illic,
 five alibi feceris, necesse est ibidem, ni fallor, tres
 pariter menses undetricenorum computare dierum.

L. VII. De decennovennali circulo.

DISC. Decennovennalis ergo circuli rationem,
 qui saltum lunarem gignit & lunæ cursum ordinat,
 vellem à te audire & argumento conicere. M A G.
 Circulum decennovennalem propter quatuordecim
 lunas paschales Nicæna synodus instituit, eò quòd

ad eundem unaquæque luna per novemdecim annos inerrabili cursu redeat; qui dividitur in ogdoadas & endecadas, hoc est in octo & undecim annos. Octo enim anni lunares totidem annos solares duobus tantum diebus transcendunt: quorum alter ad explementum occurrit endecadis, alter ratione saltus absimitur. Alioquin endecas solaris uno die transcenderet lunarem. Licet quidam violenter hos dies & bis sextis octo annorum supplere nitantur, cum bis sextus soleat in mense Februario soli superfusus & lunæ futuro tempori nihil præjudicare, & ipsi nullum endecadi bis sextum addant. Ut ergo apertius dicam, duo lunæ dies qui super sunt in ogdoade, duos qui desunt in endecade complebunt.

LVIII. *Argumentum ad inveniendum quotus sit annus circuli decennovennalis.*

Si ergo velis argumento cognoscere quotus sit annus circuli decennovennalis, sume annos ab incarnatione Domini quot fuerint, & unum semper adice. Has partire perdecem & novem. Quod remanet, ipse est annus cycli decennovennalis. Si nihil remanserit, nonus decimus est. Verbi gratia. Ut in præsentis sunt DCCCXX. His adice unum, quia in secundo anno circuli decennovennalis sunt. Dominus incarnatus est, & fiunt DCCCXXI. Hos partire perdecem & novem. Quadrages deni & noveni DCC LX. Item ter deni & noveni, quinquaginta septem. Qui superiori numero copulati efficiunt numerum DCCCX & VII. Et quia quatuor anni prioris numeri remanent, quartus annus est circuli decennovennalis.

LVIII. *De communibus annis & embolismis.*

DISC. Quid de communibus annis & embolismis dicas expecto. MAG. Dividitur autem circulus idem in embolismos annosque communes, quos Hebræorum quoque priscorum auctoritate constat

observatos. Communes quidem annos, id est, CCCLIV. dierum, duodecim. Embolismos autem, id est, CCCLXXXIV. dierum continens, septem. Primus namque & secundus annus sunt communes, tertius embolismus, quartus & quintus communes, sextus embolismus, septimus communis, octavus embolismus, nonus & decimus communes, undecimus embolismus, duodecimus & tertiusdecimus communes, quartusdecimus embolismus, quintusdecimus & sextusdecimus communes, septimusdecimus embolismus, octavusdecimus communis, nonusdecimus embolismus. Qui utrique, sicut & supra dictum est, ab exordio primi mensis, quem Hebræi Nisan vocant, hoc est, ab accensione lunæ paschalis, initium sumunt. Cujus exordium mensis hac regula debet observari, ut nunquam luna Paschæ quartadecima vernalis præcedat æquinoctium, sed vel in ipso æquinoctio, hoc est, duodecimo Kalendar. Aprilium die, vel eo transgresso, legitima procedat. Embolismorum autem, sicut Dionysius ait, ista ratio probatur existere, quod annorum communium videntur damna supplere, quatenus ad solare tempus lunaris exæquetur excursio. Quamvis enim solis annum cyclum per singulos menses luna circumbeat, tamen ejus perfectionem duodecim suis mensibus implere non prævalet. Denique in annis communibus ad rationem solaris anni undecim dies lunæ deesse cernuntur. In embolismis verò decem & novem diebus eundem annum videtur solarem luna transcendere. Et Hebræi quidem, qui solos lunares in lege novebant & observabant menses, juxta naturalem lunæ cursum tricenis undetricenisque diebus communium annorum menses duodenos explicabant, & tertio vel secundo ubi decebat anno tertium decimum in fine anni mensem triginta dierum adponebant,

embolismum. Porrò Romani, qui dispares habent menses, non uno quolibet in loco embolismos computando interponere voluerunt, sed potiùs ubilibet mediis anni temporibus vacuum congruümque inter Kalendas locum invenire potuissent. Primam igitur embolismorum lunam quarto Non. Decembris, secundam quarto Non. Septembris, tertiam pridie Non. Martij, quartam pridie Non. Decembris, quintam quarto Non. Novembris, sextam quarto Non. Augusti, septimam tertio Non. Martias nasci dixerunt.

LX. *De ogdoade & endecade.*

DISC. Quia ogdoadis & endecadis mentionem breviter superiùs fecisti, peto ut pleniùs dicas ob quam utilitatem primitus talis divisio facta sit. MAG. Eò quòd octavo & undecimo videlicet anno luna paschalis supremas suæ nativitatis metas subeat, & utrumque eorum insolito embolismis more unus communis præcedat annus. Vel certè quia antiquis visum est octo annos solares totidem lunaribus annis dierum numero æquari. Quòd ab eruditioribus ævo sequente doctoribus expertum est nisi annis undecim adjectis nequaquam fieri posse. Ad indicium ergo utriusque observationis ogdoadibus est & endecadibus tota lunæ digesta conversio. Nam & Græci quondam, quos & antiquissimi Romanorum perhibentur imitari, cùm ad lunæ cursum adhuc annos computarent, octo annis communibus pari ratione confectis, embolismos trium mensum pariter intercalabant. Si enim octies undecim & quartam partem volueris supputare, nonaginta dies, hoc est, tres menses, efficies. Nec tamen hac ratiocinatione ad statum veritatis pervenire potuerant. Quòd univique rite calculanti & ogdoadis seu endecadis ad purum liquebit numerum veraciter consideranti. Igitur numerus ipse pulsandus est,

D iiij

videndumque quòd octo anni solares habent dies, exceptis bis sextis, $\overline{\text{I}}\overline{\text{I}}\overline{\text{D}}\overline{\text{C}}\overline{\text{C}}\overline{\text{C}}\overline{\text{C}}\overline{\text{X}}\overline{\text{X}}$. Octies trecenteni sexageni & quini faciunt $\overline{\text{I}}\overline{\text{I}}\overline{\text{D}}\overline{\text{C}}\overline{\text{C}}\overline{\text{C}}\overline{\text{C}}\overline{\text{X}}\overline{\text{X}}$. Nam lunares anni totidem vide quot habeant dies. Octies trecenteni quinquageni & quaterni faciunt $\overline{\text{I}}\overline{\text{I}}\overline{\text{D}}\overline{\text{C}}\overline{\text{C}}\overline{\text{X}}\overline{\text{X}}\overline{\text{I}}\overline{\text{I}}$. Adde nonaginta trium mensium embolismorum, dies fiunt $\overline{\text{I}}\overline{\text{I}}\overline{\text{D}}\overline{\text{C}}\overline{\text{C}}\overline{\text{C}}\overline{\text{X}}\overline{\text{X}}\overline{\text{I}}\overline{\text{I}}$. Sed duo qui minùs habentur in ogdoade solari duorum bis sextorum, sicut suprà ostendimus, sperant adjectione suppleri. Videamus & endecadem utriusque syderis, si fortè ibi sol bis sextile quærat auxilium. Utrum enim tempus necesse est una regula completatur. Undecies trecenteni sexageni & quini fiunt $\overline{\text{I}}\overline{\text{I}}\overline{\text{I}}\overline{\text{I}}\overline{\text{X}}\overline{\text{V}}$. Item undecies trecenteni quinquageni & quaterni fiunt $\overline{\text{I}}\overline{\text{I}}\overline{\text{I}}\overline{\text{D}}\overline{\text{C}}\overline{\text{C}}\overline{\text{X}}\overline{\text{C}}\overline{\text{I}}\overline{\text{V}}$. Adde embolismorum mensium dies centum viginti. Funt $\overline{\text{I}}\overline{\text{I}}\overline{\text{I}}\overline{\text{I}}\overline{\text{X}}\overline{\text{I}}\overline{\text{V}}$. Tolle unum saltus diem, remanent tredecim. Vide igitur si hoc opus habeat endecas solis subsidiatis sextili, ut additis videlicet duobus vel tribus diebus lunarem compensare sufficiat endecadem. Non ergo duo dies qui in ogdoade solis à lunari ogdoade minùs sunt, duorum intercalatione bis sextorum, sed duorum magis dierum, qui in endecade ejus à lunari plus sunt, adjectione suppletur. Nec nocet quòd saltum lunæ, quem quidam in ogdoadis initio ponunt, in endecade ponendum memoravimus. Ubicunque enim interposueris, eodem proposita quæstio sine solvetur. Et habet circulus decennovennalis menses solares $\overline{\text{C}}\overline{\text{C}}\overline{\text{X}}\overline{\text{X}}\overline{\text{V}}\overline{\text{I}}\overline{\text{I}}$, lunares $\overline{\text{C}}\overline{\text{C}}\overline{\text{X}}\overline{\text{X}}\overline{\text{V}}$, dies, exceptis bis sextis, $\overline{\text{I}}\overline{\text{I}}\overline{\text{I}}\overline{\text{D}}\overline{\text{C}}\overline{\text{C}}\overline{\text{C}}\overline{\text{X}}\overline{\text{X}}\overline{\text{V}}$. Quod ita apparet. Nam decies novies trecenteni sexageni & quini fiunt $\overline{\text{V}}\overline{\text{I}}\overline{\text{D}}\overline{\text{C}}\overline{\text{C}}\overline{\text{C}}\overline{\text{X}}\overline{\text{X}}\overline{\text{V}}$. Item decies novies trecenteni quinquageni & quaterni $\overline{\text{V}}\overline{\text{I}}\overline{\text{D}}\overline{\text{C}}\overline{\text{C}}\overline{\text{X}}\overline{\text{X}}\overline{\text{V}}\overline{\text{I}}$. Adde embolismos quatuor mensium, dies ducenti decem. Fiunt $\overline{\text{V}}\overline{\text{I}}\overline{\text{D}}\overline{\text{C}}\overline{\text{C}}\overline{\text{C}}\overline{\text{X}}\overline{\text{X}}\overline{\text{V}}\overline{\text{I}}$. Subtrahe unum saltus lunaris diem; & uno eodémque dierum nume-

ro solis & lunæ cursum decennovennalem cyclum includere probabis. Item ogdoas solis habet menses nonaginta sex, lunæ autem nonaginta novem. Endecas verò solis menses habet cxxxii. lunæ autem cxxxvi. De numero dierum supra dictum est.

LXI *De annis dominica incarnationis.*

DISC. Quia ergo decennovennalis circuli rationem cœpisti explanare, precor ut per singulos tramites ejus plenam rationem mihi reddas. Et primùm quid primus versus contineat edic. MAG. Primo decennovennalis circuli versu temporum ordo præfigitur, quem Græci calculatores à Diocletiani Principis annis observavere. Sed Dionysius venerabilis Abba Romanæ urbis, utriusque linguæ Græcæ videlicet ac Latinæ non ignobili præditus scientia, paschales scribens circulos, noluit eis, sicut ipse testatur, memoriam impij, & persecutoris innectere; sed magis elegit ab incarnatione Domini nostri Iesu Christi annorum temporaprænotare; quatenus exordium spei nostræ notius nobis existeret, & causa reparationis humanæ, id est, passio redemptoris nostri, evidentiùs eluceret. Qui in primo suo circulo quingentesimum tricesimum secundum dominicæ incarnationis annum in capite ponendo manifestè docuit secundum sui circuli annum ipsum esse quo ejusdem sacrosanctæ incarnationis mysterium cœpit. DISC. Ipsi ergo curriculi quæ fuit causa componendi? MAG. Propter solis lunæque conventionem. Quia enim lunaris circulus decennovennalis est, solaris autem viginti & octo conficitur annis, multiplicatis per se invicem ambobus, summa quingentorum triginta & duorum colligitur annorum. Qua tandem replicata, totus solaris lunarisque recursus ordo in se sua per vestigia revolvitur, eundem decennovennalis lunarisque cycli

annum, eandem epactas lunæ, solis quoque dies concurrentes, eandem quartam decimam lunam, eundem dominici paschæ diem, ac lunam ipsius ex ordine restituens. Quod ergo secundo anno circuli, quem primum Dionysius scripsit, quingentesimus tricesimus tertius ab incarnatione Domini completus est annus, series annorum Domini manifestat. Ipse est nimirum, juxta concursus syderum, ille in quo carnari dignatus est. Quia hic secundus annus decennovennalis octavus decimus est cycli lunaris, undecim habens epactas, quinque concurrentes septimanæ dies, lunam quartam decimam, VIII. Kal. Aprilis. Omnia tunc fuere simillima. Et si esset qui tunc Pascha more nunc Ecclesiis usitato die dominico faceret, ipsa nimirum dies, quomodo hic notatum est, sexto Kal. Aprilis veniret, ac lunam haberet quartam decimam. Denique Dionysius ipse nobis quodam modo tacitè quæ dicimus in paschalibus quæ scripsit argumentis ostendit; ubi ad inveniendum quotus sit annus circuli decennovennalis, sumere annos Domini, & priusquam hos per decem & novem partiamur, unum præcepit adicere, significans illo incarnato unum circuli decennovennalis annum jam fuisse completum. DISC. Quot sunt anni ab incarnatione Domini in præsentem ediffere. MAG. Octingenti viginti.

LXII. *Argumentum ad inveniendum annos Domini.*

DISC. Proba ergo argumento quod dicis. MAG. Si vis scire quot sunt anni ab incarnatione Domini, quære per circulos Indictionem, qui post incarnationem ejus completi sunt. Computa ergo quinquagies & ter quindecim, fiunt DCCXCII. Adde duodecim regulares. Quia quando incarnatio Domini facta est, duodecim anni de illo circulo Indictionum in quo Dominus carnatus est remanserunt.

Duodecim ergo additis ad prædictum numerum, fiunt nongenti & septem. Adde Indictionem quamcunque volueris, ut puta præsentis anni tertiam decimam Indictionem, fiunt DCCCXX. Iste est numerus annorum Domini anno præsentis. Cùm autem ad plenitudinem circuli, id est, ad quintamdecimam Indictionem, perveneris, unum semper adicere memento, quia per circulos Indictionem quæris, & sic annos Domini sine ullo errore reperies.

LXIII. *Quot sint anni à passione Domini.*

DISC. Quot sunt anni à Passione Domini? MAG. Septinginti octuaginta septem. Habet enim, ni fallor, Ecclesiæ fides Dominum in carne paulò plus quàm triginta tres annos usque ad suæ temporæ passionis vixisse: quia videlicet triginta annorum fuerit baptizatus, sicut evangelista Lucas testatur, & tres semis annos post baptisma prædicaverit; sicut non solum in evangelio suo Iohannes commemorato redeuntis Paschæ tempore, sed & in apocalypsi suo, Daniel quoque in suis visionibus propheticè designat. Quoniam igitur, ut supra memoravimus, quingentis triginta duobus annis circulus paschalis circumagitur, his adde triginta tres, vel potiùs triginta quatuor, ut illum ipsum quo passus est Dominus attingere possis annum, fiunt quinginti sexaginta sex. Ipse est ergo annus dominicæ passionis & resurrectionis à mortuis. Quia sicut quingentesimus tricesimus tertius primo, ita quingentesimus sexagesimus sextus tricesimo quarto per universos solis & lunæ concordat discursus.

LXIV. *Ubi passio Domini primùm celebrata sit.*

DISC. Quo mense & qua die mensis creditur crucifixus, & ubi resurrectio ejus primùm celebrata est? MAG. Hoc autem diversè à patribus nuntiatum est. Nam quòd octavo Kalendarum Aprilium die resurrexerit, multorum latè doctorum ec-

clefisti quorum constat sententia vulgatum, ut beatus Hieronymus in martyrologio testatur dicens: *VIII. Kal. Aprilis. Hierosolyma Dominus crucifixus est. Et VI. Kal. Aprilis: Hierosolyma resurrectio Domini nostri Iesu Christi celebrata est.* Augustinus quoque in libro de sancta trinitate quarto ita dicit: *Octavo enim Kal. Aprilis conceptus creditur, quo & passus. Ita monumento novo quo sepultus est, ubi nullus erat positus mortuorum, nec ante nec postea, congruit uterus virginis, ubi nullus seminatus est mortalium.* At contra Theophilus Cæsariensis, antiquus videlicet vicinúsque apostolicorum temporum doctor, in epistola synodica quam adversus eos qui quartadecima luna cum Iudæis Pascha celebrabant, unà cum ceteris Palæstinæ Episcopis scripsit, ita dicit: *Et impium non est ut passio dominica tantum sacramenti mysterium foras limitem excludatur. Passus namque Dominus ab undecimo Kal. Aprilis, qua nocte Iudæis est traditus, & ab octavo Kal. Aprilis resurrexit. Quomodo tres dies foras terminum excludentur?* Constitutumque est in illa synodo ut ab undecimo Kal. April. usque in undecimum Kal. Maij Pascha debeat observari. Et in eodem libro superius scriptum est: *Nam Galili, quacunque die octavo Kal. Aprilis fuisset quando Christi resurrectio fuisse tradebatur, Pascha semper celebrabant.* Et ideo circulis beati Dionysij apertis, si quingentesimum sexagesimum sextum ab incarnatione Domini contingens annum, quartam decimam lunam in eo, octavo Kal. Aprilis, quinta feria, repereris, & diem Paschæ dominicum sexto Kal. Aprilis, luna septima decima. Age Deo gratias quia quod quærebas, sicut ipse promisit, te invenire donavit. Nam quòd Dominus quintadecima Luna ferià sexta crucem ascenderit, & una sabbatorum, id est, die dominica, resur-

rexit à mortuis, nulli licet dubitare catholico, ne legi, quæ agnum paschalem quartadecima die primi mensis ad vesperam immolari præcepit, pariter & evangelio, quod Dominum eadem vespera tentum Iudæis, & mane sexta feria crucifixum, ac sepultum prima sabbati resurrexisse perhibet, videatur incredulus. Sin verò annum qualem quærebas in loco quem putabas invenire non poteris, vel Chronographorum incuriæ, vel tuæ potiùs tarditati culpam adscribe, tantùm diligentissimè cavens ne Chronicorum scripta defensando, intemerabile legis vel evangelij testimonium videaris impugnare.

LXV. *Numerus annorum ab initio mundi usque in adventum Domini.*

DISC. Quot sunt anni ab initio mundi usque in adventum Christi? MAG. Secundùm Hebraicam veritatem anni $\overline{\text{I}}$, DCCCCLVII. secundùm verò septuaginta interpretes anni $\overline{\text{V}}$ CXCIX. Colliguntur autem omnes anti à creatione primi hominis usque in septimum annum Hludouvici Imperatoris, secundùm Hebraicam veritatem, $\overline{\text{I}}$ IIII DCCLXXVII. secundùm septuaginta $\overline{\text{V}}$ I decem & novem.

LXVI. *De Indictionibus.*

DISC. Quid in secundo tramite circuli decennovennalis continetur? MAG. Indictiones quindecim annorum circuitu in sua semper vestigia reduces. DISC. Unde verò hæ primùm Indictiones, & propter, quid ordinatæ sunt? MAG. Antiqua ergo Romanorum industria comperimus eas ad cavendum errorem qui de temporibus fortè oboriri poterat institutas. Dum enim, verbi gratia, quilibet Imperator medio anni tempore vita vel regno decederet, poterat evenire ut eundem annum unus historicus ejusdem Regis adscriberet temporibus, eò quòd ejus partem regnaret, alter verò historicus ejusdem successoris illius potiùs ad titulandum putaret.

eò quòd & hic partem æquè ejus haberet in regno. Verùm ne per hujusmodi dissonantiam error temporibus inolefceret, statuerunt Indictiones, quibus uterque scriptor, immo etiam vulgus omne, temporum cursum facillimè conservaret; quas pro facilitate quoque calculandi quindecim esse voluerunt, ut planissimo numero & ad multiplicandum promptissimo compendiosius tractati temporis status in memoriam possit reduci. Quidam autem putant quia quondam in republica, propter censum quinto anno peractum, urbs Roma lustrabatur, ad indiculum ternæ lustrationis & census Indictiones esse conditas. Incipiunt autem Indictiones ab octavo Kal. Octobris, ibidémque terminantur.

LXVII. *Argumentum de Indictionibus.*

DISC. Argumentum autem ad inveniendas ipsas Indictiones volo ut mihi componas. MAG. Si autem velis argumento cognoscere quota sit Indictio, sume annos Domini quotcunque fuerint, ut puta in præsentì DCCCXX. Adde regulares tres: quia quando incarnatio Domini facta est, tres anni de illo circulo Indictionum qui tunc fuit præcesserunt. Quibus additis ad priorem numerum, fiunt simul anni DCCCXXIII. Hos divide per quindecim. Quinques & quater quindenarij faciunt DCCCX. & remanent tredecim. Tertiadecima est Indictio anno præsentè.

LXVIII. *De epactis lunaribus.*

DISC. De epactis ergo lunaribus jam nunc reor tempus adest ut dicas. MAG. Est utique, quia tertia præfati circuli linea continet epactas lunares, quæ ad cursum solis annuatim undenis diebus ad crescere solent. Inde quippe epactæ Græco vocabulo, id est, adjectiones, sunt dictæ, quòd per annos singulos undecim dierum, ut diximus, accumuluntur augmento; vel certè quia ad inveniendas

quotæ sunt lunæ Kalendarum duodecim per totum adiciuntur annum. Et quidem per totum anni ver- tentis orbem suas quæque dies habet adjectiones lu- nares undecim. Nam, verbi gratia, si hodie, cum scribo, in undecimo Kal. Augusti septima est luna, post annum in ipsis Kalendis octava decima est, post duos annos vicesima nona. Nec eadem huc quæ nunc est prius quàm decem & novem an- norum peracto circulo redit. Sed propriæ quæ in circulo decennali annotatæ sunt epactæ lunam quo- ta sit in undecimo Kal. Aprilis, ubi paschalis est festi principium, signant. Hanc præfixam succursus regulam semper observantes, ut quoties minorem sexto decimo numerum habent, paschalem lunam præferant, quoties autem majorem, in sequentem lunam Pascha, quærendum demonstrant. Quia ni- mirum lunæ paschalis plenitudo non æquinoctium præire, sed, sicut in principio creaturarum ordi- natum est, sequi potius debet.

LXIX. *Argumentum de epactis.*

DISC. Argumentum de eisdem epactis inve- niendis dicitur. MAG. Si vis cognoscere quotæ epactæ sint, sume annos Domini quot fuerint, ut puta in præsentis anni quarta decima Indictione DCCCXX. Partire per decem & novem. Quadragies & ter deni & noveni faciunt DCCC & VII. & rema- nent tres. Illud item per undecim multiplica, quia in denario numero epactæ crescunt. Fiunt tri- ginta tres. Tolle triginta & remanent tres. Tres epactæ sunt anno præsentis. Quando æquam divi- sionem annorum Domini numerus recipit, nullæ sunt epactæ.

LXX. *De regulis lunaribus.*

DISC. Illi ergo numeri qui per singulos menses epactis lunaribus associantur, unde originem sump- serunt? MAG. Ex consideratione lunæ, quæ eo

anno quo nullæ epactæ sunt aliquam in Kalendis mensium necesse est habeat ætatem. Primo ergo decennovennalis circuli anno, in quo nullæ sunt epactæ, in Kal. Januarii nona est luna, in Kal. Februarij decima, in Kal. Martij nona, in Kal. Aprilis decima, in Kal. Maij undecima, in Kal. Iunias duodecima, in Kal. Iul. tertiadecima, in Kal. Augusti quartadecima, in Kal. Septembris sextadecima, in Kal. Octobris sexta decima, in Kal. Novembris octavadecima, in Kal. Decembris octavadecima. Hos tibi numeros pro regularibus singulorum mensium sume. Quibus annuas addens epactas, lunam quota sit per Kalendas quasque sine errore reperies. Si enim vis scire quota est luna in Kal. Ianuarij anno secundo circuli decennovennalis, tene novem regulares. Adde epactas undecim. Fiunt viginti. Vicesima est luna. Si vis scire quota est luna in Kal. Iun. anno tertio, tene regulares duodecim. Adde epactas anni illius viginti duas. Fiunt triginta quatuor. Tolle triginta. Remanent quatuor. Quarta est luna in Kalendas memoratas. **D I S C.** Numquid hæc regula argumenti fixa manet per totum circulum decennovennalem? **M A G.** Manet, præter annos tres, in quibus idem argumentum stabilitatem sui tenoris conservare nequeat, octavus videlicet, undecimus, & nonus decimus, cui causam mutandi varia facit ac dispersa per annum embolismorum insertio. Siquidem anno octavo luna Kalendarum Maiarum, juxta rationem quidem argumenti, vicesima octava computatur. Sed propter embolismum, qui in Martio mense inseritur, vicesima septima probatur existere. Item in Kal. Iul. juxta argumentum tricesima potuit fieri luna. Sed propter adjectionem diei quem superfluitas embolismi adtulerat, fit vicesima nona. Item anno undecimo

undecimo, quia luna embolismi pridie Nonas Decembris accenditur, facit lunam in Kal. Mart. vicesimam esse & octavam, cum hanc ratio argumenti vicesimam nonam tunc existere doceat. Item anno decimo nono, quia luna embolismi tertio die Nonarum Martiarum incipit, cogit lunam in Kal. Maij vicesimam octavam computari, cum vicesima nona secundum argumenti calculationem canatur. Notandum autem quod hoc argumentum à Septembrio quidam incipiant, ponentes eidem Septembrio regulares quinque, Octobrio v. Novembrio vii. Decembrio vii. &c. ut supra nos posuimus. Quod ob auctoritatem Ægyptiorum rationabiliter prorsus agunt; ut à quibus origo computandi sumpta est, horum quoque in computando anni principium imitentur. Verum aliis aptius multò & expeditius videtur ut computationis, quantum non necessitas rationis obsistit, à principio anni sui, etiam apud Romanos incipiat & usque ad terminum anni rato atque intemerato ordine procurrat.

LXXI. *De concurrentibus, id est, epactis solaribus.*

DISC. De epactis solaribus ordo deposcit ut dicas, quia de lunaribus jam dixisti. M A G. Quarto igitur decennovenalis circuli tramite signantur epactæ solis, id est, concurrentes septimanæ dies, unius semper ternos per annos, duorum autem per annum bis sextilem usque ad septimum numerum adjectione crescentes; quarum circulus habet annos quater septenos, id est, viginti octo. Quia nimirum non antè potest consummari quam bis sextus, qui quarto redire solet anno, cunctos septimanæ dies contingat, dominicam videlicet, sextam feriam, quartam feriam, secundam feriam, sabbatum, quintam feriam, tertiam feriam. Hoc etenim illos ordine percurrit. Cujus circuli talis est cursus ut

E

quæcunque bis sexti anno sunt concurrentes, ipsæ & ante quinquennium fuerint, & post sex annos futura sint quæ primo post bis sextum anno sunt eadem & ante annos undecim transierint, & post sex redeant quæ secundo post bis sextum eadem & ante annos septem erint & post undecim remeant. Quæ tertio post bis sextum, ipsæ & ante sex annos præterierint, & post quinque revertantur. Et hujus ordo discretionis cunctos annorum vertentium complectitur dies. **D I S C.** Numquid hic circulus epactarum solis decennovennales circulos aliquo modo ordinat? **M A G.** Etiam. Nam hujus gyri solaris, qui viginti octo annis peragitur, causa facit decennovennales circulos viginti octo debere compleri priusquam idem per omnia paschalis observantia cursus in se ipsum redeat, ut omnis nimirum hujus circuli annus caput circuli decennovennalis instituat, itémque annus quisque circuli decennovennalis hujus caput adsequatur, ac per hoc tota paschalis observantia series non minùs quingentis triginta duobus explicetur.

LXXII. *Argumentum de epactis solaribus.*

D I S C. Si aliquod sit argumentum de epactis solaribus, peto ut proferas. **M A G.** Si vis conicere argumento quot sint adjectiones solis, id est, concurrentes septimanæ dies, sume annos ab incarnatione Domini quot fuerint, ut puta in præsentem **DCCCXX** per Indictionem tertiam decimam, & annorum qui fuerint quartam partem semper adice, id est, nunc ducentos quinque, quia quarto anno semper bis sextus adici solet. Nec aliter divisio per septenarium rata erit, nisi bis sextilis dies adiciantur. His ergo additis, fiunt simul mille viginti quinque. His item adde quatuor, quia quatuor concurrentes fuerunt eo anno quando incarnatio Domini facta est. Fiunt mille viginti novem. Divide hunc nu-

merum totum per septies centies. Ergo septeni sunt septingenti. Item quadragies septeni CCLXXX. & septies septeni XLIX. Iunge ergo hos numeros, id est DCC. & CCLXXX. ac XLIX. Fiunt MXXXIX. Et quia nihil remanet, septem sunt concurrentes. Quando autem aliquid remanserit, ipso numero ostendet quot sint ejusdem anni concurrentes. **DISC.** Unde ergo concurrentes istæ nascuntur? **MAG.** Ex uno ergo qui in anno solari super quinquaginta & duas hebdomadas remanet. Quia annus solis eadem die qua incipit, eadem finitur, nisi bis sextus eveniat. Si autem bis sextilis annus erit, secundo die finitur. Verbi gratia. Præsens annus primam diem habuit dominicam. Et quia bis sextus intervenit, novissimam diem habebit secundam feriam.

LXXIII. *De regulis solaribus.*

DISC. Regulares igitur qui dicuntur ad epactas solis adjecti, unde nascuntur? **MAG.** Ex numero videlicet illo qui ultra septenarium excedit. Nam Ianuarius habet regulares duos, Februarius quinque, Martius quinque, Aprilis unum, Maius tres, Iunius sex, Iulius unam, Augustus quatuor, September septem, October duos, November quinque, December septem. Regulares namque isti hoc specialiter indicant, quota sit feria per Kalendas singulorum mensium eo anno quo septem concurrentes adscripti sunt dies. Ceteris verò annis addis concurrentes, quotquot in præsentem fuerint adnotati, ad regulares mensium singulorum. Et ita diem Kalendarum sine errore semper invenies. Hoc tantum memor esto, ut cum imminente anno bis sextili unus concurrentium intermittendus est dies, eo tamen numero quem intermissurus es Ianuario Februarioque utaris, at in Kalendis primùm Martijs per illum qui circulo continetur solis computare

incipias. Cùm ergo diem Kalendarum verbi gratia Ianuariarum quærere vis, dicis. Ianuarius duos. Adde concurrentes septimanæ dies qui fuerint anno quo computas, ut puta tres. Fiunt quinque. Quinta feria intrant Kalendæ Ianuariæ. Item anno qui sex habet concurrentes, sume quinque regulares mensis Martij. Adde concurrentes sex. Fiunt undecim. Tolle septem. Remanent quatuor. Quarta feria sunt Kalendæ Martiæ.

LXXIV. *Argumentum de solis & luna cursu per dies anni.*

DISC. Numquid aliud argumentum de epactis solaribus extat? M A G. Illud utique pro argumento ponunt quòd quota fuerat feria in nono Kal. Aprilis, tot concurrentes erunt per singulos annos. Sed est vetus argumentum, non modò de Kalendarum, verùm & de quorumlibet inter Kalendas dierum luna vel feria dinoscenda repertum, aliquando quidem gravius ad discendum, sed majorum nobis auctoritate contraditum. Si ergo vis scire hoc vel illo die quota sit luna, computa dies à principio mensis Ianuarij usque in diem de quo inquiris. Et cùm scieris, adde etiam lunæ quæ fuerit in Kalendis Ianuariis. Partire omnia per quinquaginta novem. Et si ampliùs triginta remanserint, tolle triginta; & quod super est, ipsa est luna diei quem quæris. Item si vis scire hoc vel illo die quota sit feria, computa dies à Kalendis Ianuariis usque in diem de quo inquiris. Et cùm noveris, adde feriam quæ fuit die Kalendarum Ianuariarum. Et si bis sextilis annus est, etiam bis sexti diem, postquam transierit, augmentare memento. Partire omnia per septem, & quod remanet, diem tibi septimanæ quæ sit, ubicunque quæris, ostendit. Quod ita solum sine labore currit argumentum, si numerum mensium singulorum per Kalendas, Nonas, & Idus

memoriter decantare consuefcas ita. Ianuarius in Kalendis CCCLXVI. in Nonas VI. in Idus XIII. Februarius in Kalendis XXXII. in Nonas XXXVI. in Idus XLIV. Martius in Kalendis LX. in Nonas LXVI. in Idus LXXIV. Aprilis in Kalendis XCI. in Non. XCV. in Idus CIII. Maius in Kalendis CXXI. in Non. CXXVI. in Idus CXXV. Iunius in Kalendis CLII. in Non. CLIII. in Idus CLXIV. Iulius in Kalendis CLXXXII. in Non. CLXXXVIII. in Idus CXCIII. Augustus in Kalendis CCXIII. in Nonas CCXVII. in Idus CCXXV. September in Kalendis CCXLIV. in Non. CCXLVIII. in Idus CCLVI. October in Kalendis CCXLIV. in Non. CCLXXX. in Idus CCLXXXVIII. November in Kalendis CCCV. in Non. CCCIX. in Idus CCC & VII. December in Kalendis CCCXXXV. in Non. CCCXXXIX. in Idus CCCXLVII. Si ergo vis fcire, verbigratia, anno præfente, quota est luna in Kalendis Augusti, dicit. Augustus in Kalendis CCXIII. Adde diem bis sextilem, quia bis sextus hoc anno fuit. Adde & lunam tertiam decimam, quæ fuit in Kalendis Ianuarij. Fiunt CCXXVII. Subtrahe unum, quia diem Kalendarum Ianuariarum bis adnumerasti in principio dierum anni & in laminatione mensis Ianuarij. Fiunt CCXXV. Partire per LIX. Ter LIX. CLXXVII. Et remanent XLVIII. Recide XX. & remanent X. & VIII. Tolle bis sextilem, quem in luna Februarij mensis addidisti, & restant decem & septem. Septima decima est luna anno præfenti in Kalendis Augusti. Item si vis fcire quota fit feria in ipsis Kalendis, dicit. Augustus in Kalendis, CCXIII. Subtrahe unum, & adde feriam quæ fuit in Kalendis Ianuarij, id est, primam. Adde & diem bis sextilem. Fiunt item CCXIV. Partire omnia per septem. Tricies septeni CCX. & remanent quatuor. Quarta feria est in Kal. Augustas.

LXXV. *Item argumentum per dies mensis de eadem re.*

Adiciunt & aliud argumentum per dies mensis secundum solem & secundum lunam ita. Si vis scire quota sit feria, de quocunque die inquirere volueris, accipe dies ipsius mensis præteritos, & unum semper subtrahe. Adde & numerum quota fuerit feria in Kalendis ipsius mensis. Partire omnia per septem, & quot remanserint, tota feria erit illius diei de quo inquireis, & luna similiter. Si vis scire quota luna est in unaquaque die præsentis. Collige simul epactas quæ fuerunt in Kalendis mensis cuiuscunque volueris & dies mensis illius usque in præsentem quamlibet diem. Dimitte semper unum, hoc est, illum diem Kalendarum, quia illum computasti cum epactis, ne iterum debeas computare cum diebus mensis, Et si ille mensis tricesimam lunam debet habere, dimitte triginta, Aut si vicesimam nonam lunam solet habere, dimitte viginti novem. Quotus numerus remanserit, tota erit epacta in illa die. Si autem illum numerum epactarum, quæ currunt in Kalendis mensium & dierum, mensium numerus simul non pervenerit ad triginta vel viginti novem, quotus numerus fuerit, tota erit luna præfens.

LXXVI. *De reditu & computo articulari utrarumque epactarum solis & luna.*

Disc. Quia de epactis solis & lunæ non parum jam dixisti, superest ut quomodo articulari digitorum computo convenienter dicas. MAG. Quidam autem, ob compendium calculandi, utriusque syderis ordinem circuli & solaris videlicet & lunaris transferunt in articulos. Nam quia manus humana articulos habet adjunctis unguibus decem & novem, singulis his singulos aptantes annos, lunarem cursum in læva manu intrinsecus à radice pollicis incipiunt, & in ungue minoris digiti intrinsecus eundem consummant.

Item quia manus binæ articulos, exceptis unguibus, habent viginti octo, his singulos annos singulis ap-
tant, inchoantes à minimo lævæ digito, & in dex-
træ pollice complentes, non ut in lunari cyclo sin-
gulos ex ordine digitos expedientes, sed ob ra-
tionem quadrantis per quaternos transversum
digitos quadriennium omne signantes, ita ut mi-
nimum bis terni articuli digitorum totidem
bis sextiles contineant annos, item proximorum
à minimis bis terni articuli digitorum proximos
ab his ternis bis sextis annos totidem explicent,
secundi similiter secundos & tertij digiti tertios to-
tidem annos æqua ratione complectantur, porro
septimus bis sextilis cum tribus se sequentibus an-
nis bis binos sibi pollicum vindicet articulos.
Hæc sive hoc sive alio quisque sibi calculator ordi-
nare voluerit modo, nihilominus circulum utriusque
syderis libenter capient manus. Sed innumera hujus
disciplinæ, sicut & ceterarum artium, meliùs vivæ
vocis alloquio quàm stili signantis traduntur officio.

LXXVII. *De cyclo lunari.*

DISC. Cycli lunaris volo & inhiante cupio à
te rationem audire. MAG. Cyclus ergo lunaris
quinta regione circuli decennovennalis includitur,
à quarto ejus incipiens, & tertio completur in an-
no; qui propriè Romanorum est, & ad mensem Ia-
nuarium pertinens. Nam sicut annus quisque de-
cennovennalis circuli propter legalem Hebræorum
observationem à paschali mense inchoat, ibidém-
que finitur, ita & hic Romanorum institutione à
luna Ianuarij mensis inchoat, atque ibi desinit. Si-
cut ille, sic & iste, primum & secundum communes
annos, tertium habet embolismum, quartum &
quintum communes, sextum embolismum, septi-
mum communem, octavum embolismum. Hende-
cas quoque cycli lunaris, instar decennovennalis

circuli, septem annos communes & quatuor embolismos continet. Et habent communes anni menses lunares duodecim, id est, dies trecentos quinquaginta quatuor, embolismi autem menses tredecim, dies videlicet trecentos octuaginta quatuor, præter unum duntaxat septimum decimum cycli hujus annum, qui est decennovennalis primus, in qua unus dies ratione saltus lunaris intercipitur. Notandum autem quòd primus cycli lunaris annus ideo in quarto decennovennalis circuli anno incipit, quia primam habet tunc lunam in Kalendis Ianuariis. Et sic per diversa loca ceteris annis inchoans, tandem post decem & novem annos ad eundem locum revertitur.

LXXVIII. *Argumentum lunaris cycli.*

Disc. Argumentum ejusdem cycli exprime. MAG. Si vis nosse cyclum lunæ quantum annum agat, sume annos Domini, ut puta DCCCXX. His subtrahe duo; quia quando Dominus incarnatus est, duo anni de cyclo lunari remanserunt. Subtractis ergo duobus, remanent octinginti decem & octo. Hos partire per decem & novem. Quadragies deni & noveni DCCCLX. Item ter deni & noveni LVI. Qui superioribus juncti faciunt DCCC. & XVII. & remanet unus. Primus annus est cycli lunaris. Quoties autem nihil remanserit, nonus decimus est annus.

LXXIX. *Argumentum quota sit luna in Kalendis Ianuariis.*

Si verò velis nosse quota fuerit luna Kalendarum Ianuariarum, verbi gratia, anno præsentis decennovennali quarto, lunari primo, sume cyclum lunæ primum, multiplica per undecim. Undecies unus fiunt undecim. Adde unum regularem, hoc est, diem Kalendarum Ianuariarum. Fiunt duodecim. Duodecima luna fuit in Kalendis Ianuariis. Item si velis nosse anno lunari quinto quota sit luna in Kalendis Ianuariis, multiplicata quinque per un-

decim. Fiunt quinquaginta quinque. Adde unum semper regularem. Fiunt quinquaginta sex. Partire per triginta. Remanent viginti sex. Vicesima sexta est luna in Kalendis Ianuariis anno quinto cycli lunaris. Item sume septem. Multiplica per undecim. Fiunt octoginta octo. Adde unum regularem, & partire per triginta. Remanent viginti novem. Vicesima nona est luna in Kalendis supra scriptis anno cycli lunaris octavo. Tantum memor esto decimo septimo, octavo decimo, & decimo nono, cycli memorati anno, non unum, ut in reliquis, sed duos adicere regulares. Et lunam Kalendarum Ianuariarum sine errore reperies.

LXXX. *De quartadecima luna paschali.*

DISC. Nunc jam, ni fallor, locus expetit & ordo ut de quarta decima luna paschæ dicas, quæ nostrum Pascha demonstrat. MAG. Igitur ita est ut asseris. Sextus sæpediti circuli locus amplectitur lunas quartas decimas primi mensis, quibus veteres secundum legem Moyli Pascha celebrabant; ipsæque Paschæ Domini diem singulis annis absque omni ambiguitate demonstrant Christianis. Namque post quartam decimam lunam dominica dies occurrit, ipsa est paschalis dominicæ resurrectionis, dies. Quæ quidem quartadecima luna primum in æquinoctio, id est, in duodecima Kalendarum Aprilium, ultimum vicesimo anno ab hinc die, id est, quartadecima Kalendarum Maiarum, suum vesperere processu in terris ostendit. Quibus terminis per annos denos & novenos legali tempore paschalis observantiæ discursus constat esse comprehensus. Et si fieri possit ut eadem omnibus annis sabbati die luna quartadecima contigisset, nihil nostræ paschalis observantiæ tempus a legali discreparet. Nam & ipsi juxta legis edicta semper quartadecima luna primi mensis ad vesperam immolantes & come-

dentis agni immolati carnem, sanguinẽmque illius ad repellendum exterminatorem nostris postibus aspergentes, id est, baptismi & paschaliũ celebrantes solemnia Missarum, spiritalem superemus Ægyptum, atque in luceſcente mane in luna quintadecima mensis ejuſdem primum azymorum diẽ intraremus, septemque dies ejuſdem celebritatis legitimos à mane quinti decimi diei usque in vesperam vicesimi primi mensis ipsius, id est, à dominico Paschæ usque in dominicũ octavumpaschæ debita veneratione completemus. Sed quoniam lunæ dies eadem diversas septimanæ devolvitur in ferias, id est, ut qui propter resurrectionem nostri redemptoris in dominicũ diẽ Paschæ initium reservare docemur, aliquoties nostra festivitas septimo post legalium azymorum exordium die sumat ingressum. Non tamen unquam contingat ut non nostra solemnitas paschalis aliquem legalium Paschæ dierum, sæpe autem omnis intra se complectatur.

LXXXI. *Argumentum de ea dem luna quartadecima.*

DISC. Cũ quartadecimæ lunæ rationem dares, expecto quòd argumentis eam comprobēs atque confirmēs. MAG. Denique multiplicia inextant argumenta. Sed primum oportet calculatorem quemque peritum quartas decimas lunas primi mensis, sicut & epactas lunæ annuas, retinere memoriter. Sed & si quis has quoque argumento invenire desiderat, videat quot sint epactæ lunares anni cuiuscunque computare voluerit. Et si quidem quatuordecim vel quindecim sunt, undecima Kalendarum Aprilium vel duodecima Kalendarum earundem die quartam decimam lunam venire cognoscat. Quia nimirum undecimo Kalendarum scriptarum, sicut sæpe dictum est, proprius est omnium locus epactarum. Sin autem pauciores sunt

epactæ, dimittat eas crescere per dies usque dum quartum decimum impleant numerum; & ibi se lunam Paschæ quartam decimam habere non dubitet. Porro plures quindenario numero si habuerit epactas, & has usque ad tricesimum numerum, id est, ipsius terminum mensis, per dies crescere sinat. Et sic à nova luna inchoans, atque usque ad quartam decimam ex ordine percurrens, diem votis paschalibus aptum rite reperiet. Sed & hoc notandum, quia quarta decima luna, si communis est annus, undecim diebus priùs, si verò embolismus, decem & novem diebus tardiùs quàm præcedente anno transferat semper redire consuevit. excepto uno duntaxat primo circuli decennovennalis anno, in quo, propter rationem saltus lunaris, duodecim diebus annotinum cursum percurrere solet. Quærenda est igitur nativitas lunæ quartadecimæ ab octavo Iduum Martiarum usque in Nonas Aprilis, quæ primi mensis novorum initium ostendit. Aduodecimo vero Kal. Aprilis usque quartum decimum Kal. Maij, in quacunque quarta decima luna occurrerit, ipsa ad celebrationem sancti Paschæ perducet.

LXXXII. *Item aliud argumentum.*

Est etiam alia ratio qualiter terminus paschalis inveniri possit. Martius habet regulares triginta sex, Aprilis triginta quinque. Si vis invenire terminum in Martio aut Aprile, subtrahe de ipsis regularibus in quo mense è duobus computare vis epactam quæ eadem anno currit; & si plus triginta habueris, tolle etiam triginta; & quanti superfuerint, totidem dies infra ipsum mensem habebis terminum. Verbi gratia. Anno præsentis terminus paschalis fuit quarto Non. Aprilis. Mensis Aprilis habet regulares triginta quinque. Tolle ex his epactam quæ hoc anno est, id est, tres, & remanent triginta duo. Recide triginta, & restant duo, Secunda die mensis

Aprilis fuit terminus paschalis. Item anno futuro, quando terminus paschalis erit XI. Kal. Aprilis, ita argumento conicies illum. Martius habet regulares triginta sex. Aufer ab eis epactam ipsius anni, hoc est, quatuordecim. Remanent vnginti duo. Vicefima die secunda mensis Martij erit terminus paschalis anno futuro. Si autem feriam argumento comprehendere velis in qua terminus paschalis constet, sume regulares ipsorum mensium ad hoc dispositos, & sic sine errore illud reperiēs. Quia Martius habet regulares quatuor, Aprilis verò septem, tene, conjunge illos ad numerum dierum mensis illius de quo inquiris, quos habet usque ad terminum paschalem. Iunge & concurrentes simul. Partire omnia per septenarium numerum. Et quot remanserint, talis feria erit. Si autem nihil remanserit, sabbatum est. Verbi gratia. Anno præsentitene duos dies mensis Aprilis. Iunge regulares septem ipsius mensis & concurrentem septimum præsentis anni. Fiunt sexdecim. Divide omnia per septem. Bis septem, quatuordecim, & remanent duo. Secunda feria fuit anno hoc terminus paschalis. Item anno proximè futuro tene viginti duos dies mensis Martij qui sunt usque ad terminum paschalem. Adde & regulares quatuor & concurrentem unum qui in ipso est anno. Fiunt simul viginti septem. Partire per septem. Ter septem, viginti & unus, & remanent sex. Sexta feria erit terminus paschalis anno futuro. **DISC.** Numquid aliquod inde extat argumentum unde sciri possit utrum in Martio aut in Aprili sit terminus paschalis? **MAG.** Ex epactis utique facillimè agnoscere poteris, quarum proprius locus est in XI. Kal. Aprilis, utrum in Martio an in Aprile quartadecima luna eveniat; quia si plus quindecim aut minus quinque epactis habueris, in prædictis Kalendis Aprilis quartadecima luna deputa-

tur. Si verò minùs quindecim aut plus quinque habes, cum Martio. **D I S C.** Ipsos ergo regulares quos dixisti Martio esse triginta sex, Aprili verò triginta quinque, vellem ut enarres unde venirent. **MAG.** Ex auctoritate Ægyptiorum, qui quinque dies quos epagomenos vocant, post finem novissimi mensis adiciunt. Ita enim hic quinque dies ad numerum dierum quos uterque mensis habet adiciuntur, videlicet Martio, qui triginta & unum, & Aprili, qui triginta dies continet, ut ablatis epactis ejusdem anni de quo inquiris, certus remaneat numerus qui terminum paschalem demonstret. Verbigratia. Primo anno circuli decennovennalis quod tricesimus est numerus epactarum recide à regularibus Aprilis mensis triginta, remanent quinque. Quinta die ejusdem mensis est terminus paschalis.

LXXXIII. *Item aliud argumentum de terminis paschalibus, & de accensione lune primi mensis, & de terminis quadragesimalibus, qualiter concordiam inter se habeant.*

Sicut regulatur dominica dies festi paschalis ad quartam decimam lunam primi mensis, ita initium quadragesimæ regulatur & observat secundum lunam mensis Martij. Quæcunque enim dominica secuta fuerit quartam decimam lunam primi mensis, sine dubio paschalis festi erit. Ita & quæcunque dominica adsecuta fuerit secundam lunam mensis Martij, initium erit quadragesimæ. Et sicut quartadecima luna paschalis habet decem & novem dies inter duos menses solis per decem & novem annos, quidicuntur termini paschales, hoc est, Non. Aprilis, VIII. Kal. Aprilis, & reliqua, sic etiam accensio lune primi mensis per decem & novem dies solis discurret; qui sunt decima Kal. Aprilis, quarto Id. Martij, & reliqua. Tot etiam terminos per decem

& novem dies mensis habet secunda luna Martij mensis, à qua regulatur initium quadragesimæ, hoc est, octavo Kal. Martij, tertio Id. Februarij, & reliqua. Et secundùm ordinem quo scripti sunt termini paschales decem & novem, sic & termini accensionis lunæ primi mensis decem & novem & termini secundæ lunæ decem & novem sibi invicem respondent & conveniunt & in luna & in feria & in regularibus. Sicut enim luna paschalis habet decem & novem regulares, qui simul & concurrentes cujuslibet anni præsentis conjuncti demonstrant diem septimanæ in quarta decima luna paschali, ita idem regulares terminis initij superpositi & concurrentes præsentis cujuslibet anni demonstrant diem septimanæ in secunda luna initio quadragesimæ. Notandum tamen quòd quadragesimalis terminus, quando ante sextum Kal. Martias fuerit, & bis sextus eodem anno evenerit, non observat præscripta loca terminorum, propter bis sextum in luna, quem Februario addi debere diximus. Et ob hoc in sequentem diem transferendus est, ut concordet cum termino paschali in feria. Verbi gratia. In præsentis anno terminus quadragesimæ, qui conscriptus est in undecimo Kal. Martias, translatus est in Kal. Martias propter bis sextum, quem in luna mensis Februarij duodecimo Kal. Martias inseruimus. Hos autem terminos quadragesimales, & accensionem lunæ primi mensis, & terminos paschales, & eorum regulares, & terminos rogationum, qui sunt in vicesima prima luna mensis Maias, & ad ætatem lunæ in tempore lætaniorum & ascensionis Domini invenientiam, promptissimi existunt. Hæc tamen omnia subjecta descriptio demonstrat congruentissimè per illas columellas.

* Tabula

Tabula addenda post paginam 78.

<i>Termini quadragesimales.</i>	<i>Regulares.</i>	<i>Termini ascensionis lune paschalis.</i>	<i>Luna prima primi mensis.</i>	<i>Concurrentes.</i>	<i>Termini paschales.</i>	<i>Regulares.</i>	<i>Termini rogationum.</i>	<i>Epactæ.</i>	<i>De communibus & embolismis annis.</i>
VIII. Kal. Mart.	v.	x. Kal. April.	x. Kal. April.	B i.	Non. April.	v.	v. Idus Maij.	Nullæ.	Communis.
III. Id. Febr.	i.	v. Id. Mart.	iv. Id. Mart.	II. III.	VIII. Kal. April.	i.	vi. Kal. Maij.	XI.	Communis.
vi. Non. Mart.	vi.	ii. Kal. April.	ii. Kal. April.	iv.	Id. April.	vi.	XIV. Kal. Iun.	XXII.	Embolismus.
x. Kal. Mart.	ii.	XIII. Kal. April.	XIII. Kal. April.	B vi.	iv. Non. April.	ii.	VIII. Id. Maij.	III.	Communis.
vi. Id. Febr.	v.	vii. Id. Mart.	vii. Id. Mart.	i. II.	xi. Kal. April.	v.	v. Kal. Maij.	XIV.	Communis.
III. Kal. Mart.	III.	v. Kal. April.	iv. Kal. April.	B. iv.	iv. Id. April.	III.	XVII. Kal. Iun.	XXV.	Embolismus.
XIV. Kal. Mart.	vi.	XVI. Kal. April.	XVI. Kal. April.	v. vi.	III. Kal. April.	vi.	iv. Non. Maij.	VI.	Communis.
Non. Mart.	iv.	Prid. Non. April.	Non. April.	vii.	XIV. Kal. Maij.	iv.	ix. Kal. Iun.	XVII.	Embolismus.
vi. Kal. Mart.	vii.	VIII. Kal. April.	VIII. Kal. April.	B ^{III.} _{iv.}	vii. Id. April.	vii.	III. Id. Maij.	XXVIII.	Communis.
Idus Februarij.	III.	ii. Id. Mart.	Prid. Id. Mart.	v.	vi. Kal. April.	III.	vi. Non. Maij.	IX.	Communis.
iv. Non. Mart.	i.	v. Non. April.	iv. Non. Mart.	B viii.	XVII. Kal. Maij.	i.	XII. Kal. Iun.	XX.	Embolismus.
ix. Kal. Mart.	iv.	xi. Kal. April.	xi. Kal. April.	L III.	Prid. Non. April.	iv.	vi. Id. Iun.	i.	Communis.
iv. Id. Febr.	vii.	v. Id. Mart.	v. Id. Mart.	III.	ix. Kal. April.	vii.	III. Kal. Maij.	XII.	Communis.
Kal. Martias.	v.	III. Kal. April.	III. Kal. April.	B v.	Prid. Id. April.	v.	xv. Kal. Iun.	XXIII.	Embolismus.
XII. Kal. Mart.	i.	xv. Kal. April.	XIV. Kal. April.	vi. vii.	Kal. April.	i.	Non. Maij.	iv.	Communis.
vii. Id. Febr.	iv.	Non. Mart.	VIII. Id. April.	B III.	XII. Kal. April.	iv.	vi. Kal. Maij.	XV.	Communis.
iv. Kal. Mart.	ii.	vi. Kal. April.	vi. Kal. April.	iv.	v. Id. April.	ii.	Idus Maij.	XXVI.	Embolismus.
xv. Kal. Mart.	v.	XVII. Kal. April.	XVII. Kal. April.	v.	iv. Kal. April.	v.	iv. Non. Maij.	VII.	Communis.
Prid. Non. Mart.	III.	ii. Non. Mart.	Prid. Non. Mart.	vi.	xv. Kal. Maij.	III.	x. Kal. Iun.	XVIII.	Communis.

O G D.

Index alphabeticus

Regni	Termini
lucis	gestationis
v. Kal. April.	v. Kal. Mart.
v. Id. Mart.	iii. Id. Febr.
v. Kal. April.	v. Non. Mart.
iiii. Kal. April.	x. Kal. Mart.
v. Id. Mart.	v. Id. Febr.
v. Kal. April.	iiii. Kal. Mart.
xv. Kal. April.	x. v. Kal. Mart.
vi. Non. April.	Non. Mart.
v. Id. Mart.	v. Kal. Mart.
v. Non. April.	Idus Febr.
x. Kal. April.	iii. Non. Mart.
v. Id. Mart.	x. Kal. Mart.
v. Kal. April.	v. Id. Febr.
xv. Kal. April.	Kal. Mart.
Non. Mart.	x. Kal. Mart.
v. Kal. April.	v. Id. Febr.
x. Kal. April.	iii. Kal. Mart.
Non. Mart.	Idus Febr.
v. Kal. April.	Non. Mart.

fu
 ill
 rin
 N
 O
 Id
 N
 It
 Q
 T
 Q
 S
 S
 D
 P
 N
 P
 A
 D
 S
 Q
 cu
 qu
 pa
 ti
 au
 m
 m
 ob
 qu
 dr
 di

LXXXIV. *Item de eadem re argumentum
versibus comprehensum.*

Hos quidem regulares, qui superiùs conscripti sunt, simul cum terminis paschalibus, quidam versibus comprehendit, quo faciliùs in cantatione pariter dinoscerentur, ita.

Non. Aprilis norunt quinos.

Octenæ Kalendas affi depromunt.

Idus Aprilis etiam sexis.

Nonæ quartanæ namque dipondio.

Item undenæ ambiunt quinos.

Quatuor Idus capiunt ternos.

Ternas Kalendas titulant senæ.

Quatuor denæ cubant in quadris.

Septenas Idus septus elegunt.

Senæ Kalendæ sortiunt ternos.

Denas septenas danamassi.

Pridie Nonarum porrò quaternis,

Novenæ notantur namque septenis.

Pridias Idus panditur quinis.

Aprilis Kalendas unus exprimit.

Duodenas namque docte quaternis.

Speciem quintam speramus duobus.

Quaternæ Kalendæ quinque coniciunt.

His ergo regularibus additis annis præsentis concurrentibus, totâque summa in septem distributa, quotus numerus remanserit, tota feria erit in termino paschali. Si autem totum numerum per septem partibus fueris, sabbato erit ille terminus paschalis. Scias autem eosdem regulares esse in terminis quadragesimalibus, & dies accensionis lunæ primi mensis, & terminus paschalis. Est autem æqualis ratio & æqualis observatio inter accensionem lunæ primi mensis & quartam decimam lunam paschalem & initium quadragessimæ. Sicut enim accensio lunæ primi mensis discurret inter viginti & novem dies, hoc est, à Nonis

Martij usque in secundo Nonas Aprilis, ita prima luna primi mensis ab octavo Idus Martij usque ad Nonas Aprilis variatur. Et sicut enim quartadecima luna paschalis inter viginti & novem dies discurrit, id est, à duodecimo Kal. Aprilis usque ad quartum decimum Kal. Maij, ita ergo & accensio lunæ initij quadragesimæ inter viginti & novem dies variatur, hoc est, à Nonis Februarij usque in tertio Non. Martij discurrit. Ille autem terminus quadragesimalis ab septimo Id. Februarij incipit usque ad Nonas Martias. Viginti & novem dies sunt inter istos duos terminos. Sic etiam & termini rogationum inter viginti & novem dies discurrunt, hoc est, à decimo sexto Kal. Maij usque nono Kal. Iunias.

LXXXV. *Argumentum ad inveniendum initium primi mensis.*

DISC. Si aliquod adhuc restet argumentum de termino paschali, ne te, rogo, tædeat edicere. **MAG.** Est ergo de inchoatione primi mensis tale argumentum. Si enim velis agnoscere initium primi mensis, hoc est, ubi principium sit lunæ paschalis, scias eodem anno de quo inquiris quot epactæ sint in Kalendis Ianuariis; & quota luna fuerit, tot dies in Martio mense à fine retro subtrahas. Et ubi deveneris, ibi initium primi mensis invenies; exceptis tribus embolismis, id est, in novissimo embolismo ogdoadis, & primo embolismo hendecadis, & novissimo embolismo hendecadis. In novissimo enim embolismo ogdoadis initium primi mensis in Nonis Aprilis invenitur. In primo autem hendecadæ, in quarto Non. Aprilis invenitur. In ultimo verò embolismo hendecadis, in secundo Non. Aprilis principium primi mensis invenietur. Hæc observatio nunquam fallit.

LXXXVI. *De die dominico Pasche.*

DISC. De nostro ergo Pascha valde desidero ut

ut plenam rationem reddas. Quia taliter, ut reor, quartadecimæ lunæ antiqui videlicet Iudæorum Paschæ rationem utiliter tenemus si Pascha verum secundum Apostolum, quod immolatus est Christus, veraciter & congrua religione observemus. M A G. Ita est ut asseris; quia finis legis Christus est ad justitiam omni credenti. Septimo ergo decennovenalis circuli titulo dies paschæ dominicus comprehenditur, qui de dominica nostri Salvatoris resurrectione à mortuis exordium cepit. Nam cum in veteri testamento tribus argumentorum indicii paschale tempus sit observari præceptum, videlicet ut post æquinoctium, ut mense primo, ut tertia ejus septimana, id est, à vespera quartæ decimæ usque in vesperam id est terminum vicesimæ primæ celebretur, quarta in ejusdem observatione regula est nobis tempore dominicæ resurrectionis imposta, ut cum æquinoctio transceso lunam primi mensis, quartam decimam vespere ortum facere viderimus, non statim ad faciendum Pascha proficiamus, sed, dominicum diem, quo ipse Pascha, id est, transitum de morte ad vitam, de corruptione ad incorruptionem, de pœna ad gloriam resurgendo facere dignatus est, expectantes in ipso tandem congruæ Paschæ solemnia celebremus. Quòd si quis objecerit non æquinoctij memoriam, sed tantum primi mensis & tertiæ in eo septimanæ posuisse legitimum, sciat quia etsi æquinoctium nominatim non exprimit, in hoc tamen ipso quòd à plenilunio primi mensis Pascha faciendum præcipit, æquinoctij transcensum plenaria ratione depromit. Quoniam absque ulla dubietate constat eam quæ primo transitu æquinoctio plenum suum globum ostenderit, primi mensis existere lunam. Quoties ergo diem dominicum mox adventate quinta decima luna habemus, nil nostrum tempus paschale à re-

gula dissonat, quamuis aliis sacramentorum generibus ejusdem Paschæ solemnia colamus. Quoties verò secundo vel tertio vel quarto vel quinto vel sexto vel septimo abhinc die idem dominicus occurrerit, nec sic quidem legem aut prophetas solvimus, sed evangelicæ potiùs gratiæ sacramenta adimplemus. Quia enim & salvator noster, sicut Theophilus venerabilis Alexandria Episcopus scribit, quartadecima quidem est luna traditus, hoc est quinta die post sabbatum, quintadecima autem crucifixus, die tertia resurrexit, hoc est, septima decima luna, quæ tunc in dominica die videtur inventa, sicuti ex evangeliorum observatione comperimus, habemus ergo solatium quo rectè facere Pascha possimus, etiamsi dilatio fuerit consecuta, Propter incurrentem necessitatem, ut si quarta decima primi mensis in sabbato evenerit luna, aut si in aliis ante sabbatum diebus septimanæ sequentis acciderit, sine dubitatione Pascha celebremus; si vero in dominicam inciderit, omnino in septimanam sequentem differamus propter eas quas testamur causas. Primùm quidem ne tertiadecima luna inventa in sabbati die solvamus jejunium, quod consequens non est, quod nec ipsa lex præcepit, maximè cum & lumen ipsius lunæ imperfectum adhuc in proprio globo esse videatur. Deinde ne dominica die luna quarta decima constituta jejunare cogamur, indecentem rem illicitamque facientes. Hoc enim Mosaicorum rectè consuetudo possedit. Quoniam igitur nec quarta decima luna veniente in dominicum diem jejunare debemus, neque consequens est, ut si in sabbati die tertia decima eveniat, solvamus jejunium, necessariò adserimus hoc in septimanam sequentem debere differri, sicut paulò si periùs comprehendi, non tamen ex hac dilatione prævaricatione aliqua circa paschalem calculum perpetrari

Quemadmodum enim decimus numerus complectitur primum, sic & quoties quartadecima luna in dominicum incurrerit diem, eò quòd in eo jejunare non liceat, in proximam septimanam differri necesse est diem Paschæ. Nulla enim ex hoc imminutio fieri Paschæ videtur, quia ipsi sequentes dies complectuntur & reliquos.

LXX XVII. *Opinio diversorum ubi primùm sit dominica dies resurrectionis Domini celebrata.*

DISC. Vbi autem dominicæ resurrectionis dies primùm fuerit certum haberi vellem. MAG. Variè autem id refertur. Et quidem, ut suprà memoravimus, quidam octavo Kalendarum Aprilium, sed alij sexto, nonnulli quinto Kalendarum earundem die fuisse adseverant. Vbi notandum quia si octavo Kalendarum memoratarum, ut antiquiores scripsere, resurrectio Domini facta est, quintus profectò circuli decennovennalis tunc agebatur annus, habens concurrentes septem & lunam quartam decimam, sicut semper undecimo Kal. Aprilis. Si autem sexto Kal. Aprilis Dominus resurrexit, tertius decimus circuli præfati annus exstitit, quinque habens concurrentes & lunam quartam decimam, ut semper nono Kal. Aprilis. Porrò si quinto Kalendarum suprà scriptarum resurrectio celebrata est Christi, secundus circuli decennovennalis existens annus concurrentes habebat quatuor & lunam tertiam decimam, sicut semper octavo Kal. Aprilis. Quæ cuncta septimæ decimæ lunæ, & in qua die dominico primò sacrosanctæ resurrectionis sunt acta mysteria, cursu panduntur indubio. Tantùm diligentissimè cavendum ne hanc sexta decima luna, ut quidam, patratam confirmando, non solum inevitabile nostræ calculationis dispendium, sed & gravissimum catholicæ fidei incurramus periculum.

F ij

MISCELLANEORVM
LXXXVIII. *Argumentum ad inueniendum diem dominicam Paschæ.*

D I S C. Numquid est aliquod de dominica Paschæ argumentum, sicut & de quarta decima luna esse ostendisti? **M A G.** Illud pro argumento ponunt, quia quot dies ante pridie Idus Aprilis habueris Pascha, tot diebus ante Kalendas Martias habebis initium quadragesimæ. Et quot dies post pridie Idus Aprilis habueris Pascha, tot idem diebus post Kalendas Martias habebis initium quadragesimæ. Et si pridie Idus Aprilis Pascha habueris, Kalendis Martiis initium quadragesimæ habebis. Quot dies ante Kal. Aprilis habueris Pascha, tantos dies ante duodecimum Kal. Martias habebis initium quadragesimæ. Et quot dies post Kalendas Aprilis habueris Pascha, tot diebus post duodecima Kalendas Martias habebis initium quadragesimæ. **D I S C.** In quot diebus evenit nobis Pascha celebrare? **M A G.** Triginta quatuor vel triginta quinque, id est, ab undecima Kal. April. usque in septimam Kal. Maij. Et hoc in decennovennali cyclo fit propter concordiam epactarum. Isti triginta quinque dies sunt inde quia in CCCLIV. dies anni communes progrediuntur, & anni embolismi usque in trecenti LXXXIV. quia in communibus annis ante CCCLIV. dies Pascha non licet celebrare, supra verò licet. In embolismo autem anno ante CCCLXXXIV. non decet celebrari, supra verò decet. Iste ergo numerus dierum in communibus annis & embolismis in celebratione Paschæ observandus est.

LXXXIX. *De luna dominica Paschæ.*

D I S C. De ultimo tramite decennovennalis circuli nunc, ni fallor, ordo exposcit ut dicas. **M A G.** Ultima sanè memorati circuli meta panduntur luna dominici Paschæ, propter variantem ejusdem dominici occursum, septem dierum ambitu inclusæ.

id est, à quinta decima usque ad vicesimam primam. Qui pro certo dies creberrima legis sunt adnotatione præfixi, dicente Domino: *Primo mense, quarta decima die mensis, comedetis azyma usque ad diem vicesimum primum ejusdem mensis ad vesperam. Septem diebus fermentatum non inuenietur in domibus vestris.* Cujus primimensis septemque ejus dierum azymorum nunc regula talis est, ut quæ post æquinoctium quinta decima luna occurrit, primi mensis intelligatur. Et hæc quocunque septem dierum, id est, à quinta decima usque ad vicesimam primam, primum dominicum acceperit, Paschalis festi gaudiis aptum porrigat.

X C. *Argumentum ad ipsam lunam inueniendam.*

Si vis agnoscere quota luna festiuitas Paschæ occurrat, si in Martio mense Pascha celebretur, computa menses à Septembrio, hoc est, ab initio anni secundum Ægyptios, quorum rationem hic sequitur Dionysius, usque ad Februarium, hoc est, usque ad finem anni secundum antiquos Romanos sex menses sunt. His semper adice duos regulares. Fiunt octo. Adde epactas, id est, adjectiones lunares. Verbi gratia. Anno futuro quarta decima Indictione xiv. fiunt viginti duo. Adde & dies mensis Martij usque in dominicum Paschæ, quod fit nono Kal. Aprilis. Fiunt simul quadraginta sex. Tolle triginta. Remanent sexdecim. Sextadecima luna erit in Pascha, id est, nono Kal. Aprilis, quando resurrectio Domini celebratur. Si autem velis intellegere quota luna est in Pascha, quandocunque in Aprili mense celebratur, computa menses à Septembrio usque ad Martium; quia, ut alij opinantur, quandocunque in Aprili Pascha celebratur, Martius finis anni est. Quando autem in Martio pascha inuenitur, tunc Martius primus mensis dicitur.

F iij

A Septembre ergo usque ad Martium septem menses sunt. His adde semper regulares duos. Fiumt octo. Adde epactas lunares cujuslibet presentis anni, verbi gratia, ut in hoc anno sunt tres. Fiumt duoecim. Adde & dies mensis Aprilis qui sint usque in Pascha, hoc est sexto Idus Aprilis. Fiumt simul viginti. Vicesima luna fuit hoc anno in die resurrectionis Domini.

XCI. *Item aliud argumentum.*

Notandum autem quod omnis paschalis luna, cujuscunque ætatis est, si detrahis ab ea duodecim, fiet tibi ætas lunæ quæ fit in initio quadragesimæ. Verbi gratia. Si quintadecima luna est paschalis, tolle de quindecim duodecim, & remanent tres. Tertia est luna in initio quadragesimæ eo anno quo quintadecima est luna die dominica Paschæ & cetera similiter.

XCII. *Quid distet inter Pascha & azyma.*

DISC. Verum quia de utriusque Paschæ ratione, & illius scilicet quod secundum legem quartadecimam lunam proxima dominica in memoriam resurrectionis Domini colatur, satis mihi fecisti, peto ut quid inter Pascha & azyma distet edicas. Leguntur hæc sæpius in illis locis ubi de Paschæ primitivæ observatione dispositum est. MAG. Ergo juxta legis scripturam alia Paschæ, alia solemnitas est azymorum. Vna quippe dies Paschæ, id est, transitus, est, quarta decima videlicet primi mensis; in qua vesperascente agnus immolari jussus est, & nocte sequente nocte transivit Dominus Ægyptiorum primogenita percutiens, & signatas anni sanguine dominos filiorum Israël liberans. Sequentes vero dies septem, id est, à quinta decima usque ad vicesimam primam mensis ejusdem, azymorum propriè vocantur, sicut libri testantur legis. Et Iosephus scribit in libro antiquitatum quartodecimo ita dicens: *Quarta*

quintadecima luna primi mensis agnus immolatur. Quin-
tadecima autem succedit festiuitas azymorum, quæ
septem diebus celebratur. Secunda verò azymorum
die, quæ est sexta & decima, frugum primitias quas
metunt offerunt. Quem legalium morem sacrorum
etiam nunc Ecclesiæ consuetudo non ignobiliter
imitatur, unam videlicet noctem transitus dominici,
id est, resurrectionis eius à mortuis, qua impios
triumphando, fideles salvare dignatus est, princi-
paliter observans, in cuius exortu sanguis ipsius,
videlicet agni immaculati, populus eius fonte rege-
nerationis ablutum mundat ab omni peccato, ac
deinde alios septem dies in memoriam eiusdem
dominicæ resurrectionis congrua festiuitate subjun-
gens. Verùm quia ipsa quoque dies Paschæ à fer-
mento castigari præcipitur, hæc evangelij scriptu-
ra aliquando primum azymorum cognominat. Et
primo, inquiring, die azymorum, quando Pascha
immolabant, dicunt ei discipuli: *Quò vis eamus,
& paremus tibi ut manduces Pascha?* Item diem
quintam decimam mensis primi, à qua septem dies
azymorum inchoant, propter viciniam Paschæ, no-
mine vocat illius, cùm dicit: *sed manducarent
Pascha.* Non quia legi contraria est evangelica
scriptura; sed quia sacramentum quod decebat,
hoc nobis societate vocabulorum vivaciùs inculca-
re curavit. Salva enim subtiliori discussione possu-
mus intelligere quòd mystica Paschæ solemnia sin-
guli nostrum in die baptismatis egerint, spiritalem
videlicet exterminatorem signo pretiosi sanguinis
evadendo, spiritales transeundo tenebras. Toto au-
tem vitæ proficientes tempore, quod deinceps in
hac peregrinatione gerimus, septem dies azymo-
rum celebremus, quibus, sicut Apostolus edocet,
non in fermento malitiæ & nequitie, sed in azymis
sinceritatis & veritatis epulari debemus. Et quia

nos in baptifimo, ut de potestate Satanæ in partem fortis fonctorum transire queamus, sinceritatem & veritatem tenere necesse est, itémque toto nostræ peregrinationis tempore, quod septenario dierum numero volvitur, cotidiano profectu ad meliora transire præcipimur, quasi & in Pascha azymis vesci & in diebus azymorum Pascha spiritaliter agere cognoscimur.

XCIII. *De mystica significatione Paschæ.*

DISC. Quia de mysterio Paschæ aliqua dixisti, peto ut si aliqua adhuc supersint dicas. MAG. Sunt utique. Quia Aurelius Augustinus in epistola de Pascha ad Ianuarium plura hinc retulit; quæ tamen hic tantummodo commemorasse, non pleniter posuisse, propter brevitatem nostræ disputationis censemus. Primum, quòd post æquinoctium, id est, post victoriam lucis de umbra, noctis Pascha celebratur, significat quòd post victoriam Christi de morte, Pascha rite celebramus. In mense novorum, id est, in novitate vitæ, & in spem immortalitatis & resurrectionis nostræ. In plenilunio, vel post plenilunium, id est, in plenitudine fidei vel sensus, & post agnitionem gratiæ vel mysteriorum Dei. In tertia hebdomada ejusdem mensis, hoc est, in tertio tempore hujus seculi, id est, post Patriarchas ante legem, post Prophetas sub lege, in initio gratiæ & novi testamenti Christi triumphum, qui tertia die resurrexit à mortuis, veneramur. Quòd autem tunc Pascha rite colitur cum globus lunæ lucem de inferioribus ad superiora traxerit, significat nos debere omnem nostræ mentis intentionem ab ambitione visibilium ad invisibilium amorem vertere, Christumque non in terra adhuc præliantem sed in cælis jam regnantem inspicere. Quòd in die dominica sanctum Pascha celebramus, in qua primum lux creata est, Christus quoque resurrexit,

& quæ nostram resurrectionem præfiguratur, ammonet nos per lucem fidei & bonorum operum cotidie passionibus Christi communicantes gloriam cum eo tenendam desiderare cælestem. Quòd ergo septem diebus hanc sanctissimam colimus solemnitatem, Spiritus sancti gratiam significat totam Ecclesiam inlustrasse catholicam. Quæ gratia post resurrectionem Christi manifestè Apostolis & ceteris conlata est fidelibus. Hæc nos breviter commemorasse sufficiat. Ceterùm qui plenius vult inosse, legat prædictam epistolam, & ibi inveniet.

XCIIV. *De circulo magno paschali.*

Circulus Paschæ magnus est qui multiplicato per invicem solari ac lunari cyclo quingentis triginta duobus conficitur annis. Sive enim decies novies viceni & octeni, seu vicies octies deni ac noveni multiplicentur, quingentorum triginta duorum numerum complent. Vnde fit ut idem circulus magnus decennovennales lunæ circulos vincti octo, solis autem, qui vicenis octenisque consummari solent annis, decem & novem habeat circulos, bis sextos decies novies septenos, id est, centum triginta tres, menses solares vicies octies ducentos viginti & octo, id est, sex milia trecentos octoginta quatuor, menses autem lunares vicies octies ducentos triginta quinque, id est, $\overline{\text{VI D LXXX}}$. dies, exceptis bis sextis, vicies octies, $\overline{\text{VI DCCCXXXV}}$, id est, $\overline{\text{CXCIIV. CLXXX}}$. adpositis autem bis sextis $\overline{\text{CXCIIV. CCCXVII}}$. qui ubi memoratam ex ordine mensum dierumque summam compleverit, mox in se ipsum revolutus, cuncta quæ ad solis vel lunæ cursum pertinent, eodem quo præterierant semper tenore restaurat. Tantùm anni dominicæ incarnationis suo certè tramite proficiant in majus, & Indictiones quoque ferantur in ordine, nil syderum cursum atque ideo nil paschalis calculi ordinem movent.

XCV. De seculis.

DISC. Quia de temporum particulis & computatione pleniter, quantum breuitas dialogi nostri sinebat, exposuisti, superest ut de seculo, quod post annum in serie temporum posuisti, breuiter dicas. M A G. Secula generationibus constāt. Et inde secula dicuntur quòd se sequantur. Abeuntibus enim aliis, alij succedunt. Hunc quidam quinquagesimum annum dicunt, quem Hebræi Iubilæū vocant. Ob hanc causam & ille Hebræus qui propter uxorem & liberos amans dominum suum aure per tonsa aut seruitio subjugatus seruire iubetur in seculum, hoc est, usque ad annum quinquagesimum. Aliquando tamen seculum in prophetiis libris pro æterno positum reperimus, sicut est illud psalmistæ: *Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius, & laudatio eius manet in seculum seculi.*

XCVI. De ætatibus.

DISC. Nunc jam libellum nostræ disputationis claudens, unde dicatur ætas profer, & quid significet, & quid in se contineat, ut ita solvaris tandem à meæ interrogationis stimulo & tuæ responsionis debito. M A G. Faciam. Et utinam sic saltem ab importunitate tua quiescas, & feriatum stilum per aliquod tempus me habere permittas. Ætas plerumque dicitur & pro uno anno, ut in annalibus, & pro septem, ut hominis, & pro centum, & pro quouis tempore. Vnde & ætas dicitur tempus quod de multis seculis instruitur. Et dicta ætas quasi æuitas, id est, similitudo æui. Nam ævum est ætas perpetua, cuius neque initium neque extremum noscitur. quod Græci vocant æonas. quod aliquando apud eos pro seculo, aliquando pro æterno ponitur. Vnde & apud Latinos dirivatum hoc nomen est. Ætas autem propriè duobus modis dicitur. Aut enim hominis vitæ temporalis signifi-

cat articulos ; sicut est infantia , iuventus , senectus .
Aut mundi cursum ; ut sint sex ætates famosissimæ ,
quas libri tractatorum sæpius memorant . Sed quia
de utraque ætate jam aliqua prælibavimus , deinceps
simul de utrisque dicemus .

I. Prima est ergo mundi hujus ætas ab Adam usque
ad Noë , continens annos juxta Hebraicam verita-
tem mille sexcentos quinquaginta sex , juxta septua-
ginta interpretes $\overline{\text{II}} \text{ C C X L I I}$. Generationes juxta
utramque editionem numero decem . Quæ univer-
sali est deleta diluvio .

Sicut primam cujusque hominis oblivio demer-
gere consuevit ætatem , quotus quisque est qui suam
recordetur infantiam .

II. Secunda ætas à Noë usque ad Abraham , ge-
nerationes juxta Hebraicam auctoritatem comple-
xa decem , annos autem ducentos nonaginta duos ,
juxta septuaginta interpretes anni mille septuaginta
duo , generationes verò undecim .

Hæc quasi pueritia fuit generis populi Dei . Et
ideo in lingua inventa est Hebræa , id est , à pueri-
tia . Namque homo incipit nosse loqui post infan-
tiam ; quæ hinc appellata est quòd fari non potest .

III. Tertia ab Abraham usque David , genera-
tiones juxta utramque auctoritatem quatuordecim ,
annos autem $\overline{\text{D C C C C X L I I}}$. complectens .

Hæc velut quædam adulescentia fuit populo Dei .
à qua ætate qua incipit homo posse generare . Pro-
pterea Matthæus evangelista generationum ex A-
braham sumpsit exordium ; qui etiam pater gentium
constitutus est quando mutatum nomen accepit .

IV. Quarta à David usque ad transmigrationem
Babylonis , annos habens juxta Hebraicam veritatem
quadringentos septuaginta tres , juxta septuaginta
translationem duodecim amp'iùs , generationes juxta
utrosque codices decem & septem , quas tamen evan-

gelista Matthæus certi mysterij gratia quatuordecim ponit. à qua, velut juvenili ætate, in populo Dei Regum tempora cœperunt. Hæc namque in hominibus ætas apta gubernando solet existere regno.

V. Quinta, quasi senilis ætis, à transmigratione Babylonis usque adventum Domini Salvatoris in carnem, generationibus & ipsa quatuordecim, porro annis quingentis octoginta novem extenta; in qua, ut gravi senectute fessa, malis crebrioribus plebs Hebræa quassatur.

VI. Sexta, quæ nunc agitur, ætas, nulla generationum vel temporum serie certa, sed ut ætas decrepita, ipsa totius seculi morte consumenda.

Has ærumnosas plenâsque laboribus mundi ætates quique felici morte vicerunt.

VII. Septima jam sabbati perennis ætate suscepti.

VIII. Octavam beatæ resurrectionis ætatem, in qua semper cum Domino regnent, expectant. Ad quam nos feliciter sua gratia pervenire ipse concedat qui cuncta tempora creaverat, & æternitate semper manet perenni, trinus & unus omnipotens Deus, qui est benedictus in secula. Amen.

